

Bir Uluslararası Bankacılık Araştırması*

Ekonomist Dergisi'nin 21 Mayıs 2005 tarihli sayısındaki Geniş Açık bölümünde Uluslararası Bankacılığa ilişkin, farklı ülkelerdeki değişik düzenleyici uygulamalar, banka birleşmeleri, yabancı sermayeye bakış açısı, korumacı politikalar ve bunların ülke ekonomisi ve uluslararası rekabete etkileri açısından detaylı olarak irdelenmiş ve özetle aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

- Ulusal bankacılık sistemlerinin birbirinden ayrı ve birbirine karşı koruma altında tutulmaları, özellikle Basel 2 uzlaşma çerçevesinden sonra giderek zorlaşıyor. Ancak sistemlerin birbirine yakınlaştırılmasının önünde finansal pazar entegrasyonunu da hedefleyen Avrupa Birliği içinde dahi, bankacılık sistemlerinin derin farklılıkların giderilememesinin gösterdiği gibi, büyük engeller var.
- Mevcut haliyle çok sıkı düzenlemelere tabi ve rekabete karşı korunmakta olan bankaların daha liberal bir ortamda ne kadar iyi işleyebilecekleri de şüpheli.
- Diğer bir sıkıntı ise birbirine yakınlaşmış bankacılık sistemlerinin ya da yabancıların kontrolündeki bankaların ulusal düzeyde sistemik riskler karşısında ulusal makamlarca politika aracı olarak kullanılmayacak olması.
- Sınırlamaların kaldırılması halinde ABD'de olduğu gibi bir şube açma çılgınlığı bütün sıkıntılarıyla kaçınılmaz olabilir.
- Diğer ülkelerde bankacılık yapmak isteyen yabancıların başka ülkelerde banka satın alınmasının önünde ise iki engel var: Politik ve yasal engeller, sınır ötesi birleşmelerde maliyet tasarrufu sağlama ve ölçek ekonomilerinden yararlanabilme imkanlarının azlığı.
- Sınır ötesi banka birleşmeleri sonucu oluşan daha büyük bankaların yol açtığı uluslararası risk bankacılık sistemlerinin denetim ve gözetiminde uluslararası standartların belirlenmesini gerekli kılıyor.

* Daire Başkanı Hasan Kaymak koordinatörlüğünde Maliye Uzman Yardımcıları Fecir Şengöz, Ahmet Emre Öz ve Kamil Önder Ergün tarafından özetlenerek çevrilmiştir.

GENİŞ AÇI

Dengesiz düzenlemeler ve korumacı uygulamalar bankacılıkta uluslararası rekabeti engelliyor. David Shirreff neden bankaların özel kabul edildiğini ama daha az önemli olmaları gerektiğini açıklıyor.

Avusturya sınırı yakınlarındaki küçük bir Alman kasabası olan Passau, Avrupa bankacılığının entegrasyonu seferberliğinde çatışma çıkacak bir yer gibi görünmüyor. Ama bu, geçtiğimiz yıl Alman yerel bankalarının Avusturya'daki daha gevşek bankacılık düzenlemeleri nedeniyle bu ülkedeki bankacıların işlerini çaldıklarını yüksek sesle şikayet etmelerini engellemedi. Almanya'nın finansal denetim kuruluşu BaFin'in başkanı Jochen Sanio, Avusturyalı muhatabı Heinrich Traumüller'den Avusturya'nın kurallarının sıkılaştırılmasını yazılı olarak talep etti. Temel mesele, bankaların borçlanıcının finansal durumu hakkında daha detaylı bilgi edinmesini gerektiren borçlanma eşliğinin Almanya'da 250.000 € iken Avusturya'da €750.000 olmasıdır.

Traumüller de bunun adil olmadığı görüşündeydi ve bu türden ilanları durdurdu. Fakat, Avusturya bankacıları Alman bankalarının müşterilerini çalmaya devam etti. Böylece bu yıl Şubat ayında BaFin Almanya'daki eşliği Avusturya'daki seviyeye yükseltti. Bu Avrupa bankacılık kurallarının uyumlaştırılması ve uzak ideal olan tek Avrupa finansal hizmetler piyasası yolunda bir başka küçük adımdır.

Passau'da şartlar hala eşitlikten uzak. Örneğin, Almanya ve Avusturya faiz gelirinin vergilendirilmesinde farklı kurallara sahipler. Avusturya bankaları basitçe müşterisinin hesabından vergilendirilen geliri düşüp, ilgili kişinin kimliğini açıklamadan vergi tahsildarına aktarırken Alman bankaları vergi otoritelerine kimin, ne kadar ödediğini tam olarak açıklamak zorundadır. Avusturya bankacılıkta gizliliğe bağlı kalırken Almanya bunu terk etti. Passau'daki Volksbank-Raiffeisenbank müdürü Josef Leudzinger "hükümetin mali görevlileri gibi davranıyoruz." dedi. Aynı dilin konuşulduğu ortak para biriminin kullanıldığı ve AB üyesi olan iki komşu ülkenin arasındaki sınırda bile iki çok farklı bankacılık sistemi uygulanıyor.

Yalnız Bırakılamayacak Kadar Önemli

En liberal ekonomilerde bile hükümetler bankacılık sistemlerini kendi başına bırakılamayacak kadar önemli buluyormuş gibi görünüyorlar. Bankaların halktan mevduat toplama ve bunları ekonominin çarkını yağlamak için krediye dönüştürme rolü, banka iflası veya ödemeler sisteminde bir tıkanıklık gibi bir şok ihtimaline izin verilemeyecek kadar hayati öneme sahip. Fakat, farklı ülkeler bankacılık sisteminin bir devlet politikası aracı olarak kullanılması ve düzenleyicilerin bankacılık sisteminin güçlülüğünü garanti etmek için nereye kadar gidebileceği konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bir yanda hükümetin bir uzantısı olan, batmasına hiçbir zaman müsaade edilmeyecek devlet bankacılığı sistemi diğer yanda ise banka iflaslarının yaygın görüldüğü, açık bir garanti altında olmayan daha esnek düzenlenmiş özel bankalar var.

Son 20 yıldır hükümetlerin bankacılık sistemindeki rolü bankaların iflasına izin verilip verilmeyeceği hususunda şüphelere yol açacak şekilde azalma eğiliminde. Fakat aynı periyotta bazı bankalar büyüyerek çok karmaşık ve global hale geldi. Bunların batmaları bir ya da daha çok sayıda ulusal ekonomiye ciddi zararlar verebilecektir. Bu global bankalar "iflas etmek için çok büyük" hale gelmiş sayılırlar.

İngiltere Merkez Bankası bir bankacılık krizinin ilgili ülkeye maliyetinin, GSYİH'nin yüzde 16'sı kadar olacağını tahmin ediyor. Son 10 yılda aralarında İsveç, Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Arjantin, Güney Kore, Endonezya ve Japonya'nın olduğu bir çok ülke bu türden krizler yaşadı. Bu ülkelerin çoğu, diğer sektörlerin global rekabete açıldığı bir dönemde bankaların aşırı düzenlenmesi ve korunması pahasına da olsa bu türden bir krizin önlemeye değer birşey olduğu konusunda muhtemelen hem fikirler. Bankacılık sistemi üzerindeki hakimiyet, ulusal para ortadan kalksa bile bir ülkenin vazgeçebileceği en son şeylerden biridir.

Tek Beden Hepsine Uymaz

Ancak, bankacılık sistemlerinin korunması ve birbirinden ayrı tutulması hala akla yatkın geliyor mu? İstekli ülkeler için ortaklaşa Finansal Sektör Değerlendirme Programı (FSAP) uygulayan IMF ve Dünya Bankası belirli bir modeli önermeme konusunda dikkatliyidiler.

Muhtemelen dünyanın en başarılı ekonomisi olan Amerika'da düzenleyiciler finansal sistemlerinin gücünü çeşitlilikte ve bölümlenmesinde görüyorlar. Bu sadece finansal kurumlar arasında değil düzenleyiciler arasında da rekabeti sağlıyor. Bir banka denetçiyi beğenmiyorsa diğerine geçebilir. Bu düzenleyicileri teyakkuzda tutuyor ve yenilikleri benimsemelerini teşvik ediyor. Yoksa neden, diye soruyorlar, son 50 yılın finansal sihirbazlıklarının çoğu Amerika'dan çıktı?

Fakat dezavantajları da var. Bölümlenme çok karışık, pahalı ve şiddetli kaymalara sebep olabilir. Örneğin, eyaletler arasında bankacılıkla ilgili kısıtlamaların kaldırılması, Chicago, Texas, New York ve Florida gibi yerlerde, kentsel bölgelerde yeni şubeler açma çılgınlığına neden oldu. Bu bölgelerin bazıları zaten bankayla dolup taşıyor ama çılgınlık devam ediyor. Ancak bu Amerikan yöntemi: sistemin kendisi tehdit altında kalana kadar rekabet bastırılmamalı.

Diğer ülkeler oldukça farklı bir yol izlediler. Kendi bankaları aralarında rekabeti kısıtlayıp yabancıların girişini ve banka sahibi olmasını sınırladılar. Örneğin Hindistan 1969 ve 1991 yılları arasında bankalarını millileştirdi. Ama bundan sonra yavaş yavaş liberalleşme sürecine girdi ve yarı kamu veya kamu bankalarıyla rekabet edecek 9 özel banka yarattı. Yabancı sahiplik hala ciddi anlamda sınırlandırılmış, sınırlandırılmaya da devam edecek gibi görünüyor. Hindistan Merkez Bankası bu sınırlamaların 1997-1998 yıllarında Asya'yı saran bankacılık krizlerinin Hindistan'a bulaşmasını engellediğini söylüyor. Diğerleri ise bu sınırlamaların gerçekte Hindistan'ı dezavantajlı bir duruma soktuğunu iddia ediyor. Endonezya'nın 1997'deki bankacılık krizine rağmen şimdi Hindistan'dan biraz daha hızlı büyüdüğünü vurguluyorlar.

Hindistan bankacılık sistemi 1970'li ve 1980'li yıllarda büyük şirketler tarafından yapılan yatırımları ve kamu harcamalarını finanse etmek için bir hükümet politikası aracı olarak geliştirildi. Ancak son zamanlarda Hükümet bu sistemin Hindistan ekonomisinin büyük bölümünü oluşturan milyonlarca küçük ve kayıtdışı işlerle tamamen uyumsuz olduğunun farkına vardı. Ülkenin ihtiyaçlarıyla aynı doğrultuda bir bankacılık sistemine geçişi zahmetli olmuş ve merkez bankasının riskten kaçınma yaklaşımının da bir yardımı olmamıştır.

Avrupa Birliği finansal-pazar entegrasyonu hedefliyor. Fakat, kendi içindeki farklılıklar ve ulusal bankacılık sistemlerinin maksadı konusunda siyasi anlaşmazlıklar buna engel oluyor. Son birkaç yıldır İtalya, AB'nin temel ilkelerinden biri olan serbest sermaye dolaşımına direndiğinden entegrasyon sürecinin dışında görünüyor. Birkaç yabancı banka İtalyan bankalarında büyük paylara sahip olsalar da İtalyan Merkez Bankası Başkanı Antonio Fazio, yıllarca İtalyan bankacılık sisteminin büyük ölçüde İtalyan kalması gerektiğinde ısrar etti. Sadece Avrupa Komisyonu'ndan güçlü temsilciler kendisini bu yıl Mart ayında İtalyan BNL için İspanyol bankası BBVA'nın ve Banca Antonvenata için Hollanda bankası ABN Amro'nun verdiği teklif ile ilgili pazarlığa ikna ettiler.

Ancak yabancı alıcılara direnen bir tek İtalyan bankacılık sistemi değil. Bir çok Alman bankası hala ya devlete ya da ortaklarına ait ve bu yüzden satılamıyorlar. Aynı şey Fransız bankacılığının yarısı için de geçerli ve bilenlerin söylediğine göre borsaya kayıtlı olan büyük Fransız bankaları basit bir ifadeyle yabancılara satılık değil. İngiltere'de bile baskın takas bankalarından birinin yabancılarca satın alınması muhtemelen kendi kendini baltalamak olacak çünkü yabancı mülkiyetindeki şirketler FTSE 100 endeksinde yer alamıyor. Dolayısıyla, İngiliz kurumsal yatırımcılar ya satışa karşı çıkar ya da böyle bir satıştan sonra hisseleri elden çıkarırlar.

Bu yılın başlarında, Almanya' da BaFin Başkanı Sanio, bu rekabet konusundaki endişelerini, bankalarına, şirketlere risklerini karşılamayacak fiyattan borç vermemelerini söyleyerek açığa vurdu. Bir çok kıta Avrupası düzenleyicileri bu tür uyarılarda bir sakınca görmüyor gibiler: Banque de France' ın Başkanı olarak Jean-Claude Trichet 2001'de Fransız bankalarına benzer bir uyarı yapmıştı. Amerikan ve İngiliz düzenleyiciler daha liberal bir geleneğe sahipler. Bankaların hata yapmasına izin veriyorlar ve bu hataların piyasa tarafından düzeltilmesini bekliyorlar. Genellikle işe yarıyor, ama gerek Amerika'da gerekse İngiltere'de geçmişte sistematik krizler yaşandı. Bilhassa Amerika'da 1980'lerin sonunda tasarruf-ve-borç çöküşü ve İngiltere'de ise 1970'lerin başında ikincil-bankacılık iflasları oldu.

Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası yaklaşımları yan yana yaşayabilir mi? Basel 2 olarak bilinen yeni Basel çerçevesi bankalar için risk yönetimi konusunda yakınlaştırıcı bir güç olacak. Zengin ülkelerin banka düzenleyicileri komitesi tarafından müzakere edilen Basel çerçevesi Ocak 2007' de yürürlüğe girecekse de şimdiden banka yöneticilerini diğer ülkelerdeki eşdeğer bankaların kuralları uygulayıp uygulamayacaklarını yakından izlemeleri için zorluyor. Bankalar diğer ülkelerdeki bağılı kuruluşlarına tutarlı muamele edildiğinden emin olmak istiyorlar. Bunun olması kurallar kadar denetleyicilerin yetkinliklerine de bağılıdır.

Batma Korkusu

Son 15 yıldır uluslararası banka düzenlemeleri daha çok sistemin, terör saldırıları, döviz krizleri veya borsa çöküşleri gibi şoklara dayanma yeteneğiyle ilgileniyor. Sistemik şoklardan korunmak için düzenleyiciler bankalardan belli bir miktar yasal sermaye tamponu bulundurmalarını istiyor. Böylece bankalar daha gevşek düzenlenmiş finansal kuruluşlara göre daha fazla maliyete katlanıyorlar.

Bankalarla düzenleyiciler arasında yapılan uzun süreli bir anlaşmaya göre, mevduat garantisi ve merkez bankasından borç para almalarını sağlayan iskonto penceresi sistemine erişim gibi ayrıcalıkları da var.

Bankaların sistem yedekleri, tampon sermayeleri ve prosedürleri gerçekten çok sağlam görünüyor. Dünya'nın en büyük bankalarının bir çoğu sermaye bolluğuyla ve yüksek kar geçmişleriyle çok sağlamlar. Sağlıklarının bir kısmı, bazı risklerini hedge fonlar, özel sermaye yatırım şirketleri, sigorta şirketleri ve emeklilik fonları dahil diğer kuruluşlara aktarmalarından kaynaklanıyor. Şimdilerde bazı gözlemciler, bu azaltılmış risk gözönünde bulundurulduğunda bankaların bulundurmaları zorunda oldukları yasal sermayenin fazla olduğu ve başka yerlerde daha iyi kullanılabileceği düşüncesindedir.

Düzenleyiciler denetledikleri bankaların sağlığını ve dayanıklılığını korumak istiyor, bu nedenle onları iç ve dış rekabetin tüm gücünden koruma eğilimindedir. Ancak daha nereye kadar kartları lisanslı bankalar lehine hileli dağıtacaklar? Eğer bankalar çok fazla korunuyorlarsa diğer bankaların veya benzer hizmetler sunan banka harici kuruluşların fiyatları ve kaliteleriyle rekabet etmeleri için çok az teşvik unsuru vardır. Eğer teşvik edici unsurlar çok az ise dikkatsizce rekabet edecekler ve kendilerini, belki de tüm bankacılık sistemini beraberlerinde götürerek harap edebilirler.

Bankaların, çok sıkı düzenlediği ve bankacılık dışı rekabetten izole edildiği için daha liberal bir ortamda ne kadar iyi işleyeceklerini bilmek güç. Bankalar çoğunlukla diğer bankalarla rekabet ederler ama karşılıklı anlaşmış alanlarda. İngiltere gibi bazı piyasalarda, banka markaları arasında sıkı bir rekabet görünmesine rağmen sadece birkaç bankanın hakimiyeti var. Baskın durumdaki birkaç bankanın yıldan yıla daha yüksek sermaye getirisi elde etmesi, potansiyel rakiplerin dışarıda tutulduğunu gösterir. Bu, İngiltere'de devlet destekli çalışmalardan elde edilen ve bazı düzeltici hareketlerin yapılmasına yol açan bir sonuçtur.

Sistemik risk üzerinde yoğunlaşmaları nedeniyle banka düzenleyicileri, bankaların rekabeti önleyici tutumlarına karşı oldukça toleranslı olma eğiliminde oldular. Bankalar, ödeme yapmak için yüksek komisyon uygulamanın ve bu ödemelerin yapıldığı süreçte müşterilerin paralarını kullanabilmenin güvenilir bir gelir kaynağı olduğunu anladılar. Bu alanlarda rekabet etmek isteyen herkes hemen hemen bütün işlemlerin herhangi bir banka hesabına yapılacak bir ödeme ile sonuçlanacağı gerçeği ile karşı karşıya kalmak zorundadır.

Fakat sarkaç şimdi diğer yöne sallanıyor. Banka düzenleyicileri ekonominin gerçek motorunun tasarruf sahipleri olsun, tüketiciler ya da işletmeler olsun, banka hizmetlerini kullananlar olduğunu anladılar ve daha çok bankaların rekabette ve yaptığı işlemlerde şeffaflığın sağlanması ile ilgilenmeye başladılar.

Dahası, bazı düzenleyiciler, bankalarda geleneksel olarak doğan kredi riski ve piyasa riskinin ekonominin içinde bir yerlerde son buluyor olmasından endişeliler. Eğer yeni risk alıcılar veya bunların finansal danışmanları ne yaptıklarını anlıyorlarsa bu iyi; gelecekte yaşlanacak nüfusun idamesinde herkesin güvendiği sigorta ve emeklilik fonlarının getirisi daha kötü olursa bu iyi değil.

Bütün bunlar düzenleyicilerin rollerini yeniden gözden geçirmeleri gerektiği anlamına gelir. Belki de bankalar, geleneksel işlerinin çoğunu banka harici rakiplerine bırakarak ; temel hizmetlerin daha zayıf, daha az kar eden faydacı sunucularını ve risk dönüştürücüleri teşvik etmelidir. Bu arada sigorta endüstrisi ve emeklilik fonları daha fazla sistematik düzenlemelere tabi olmalıdır. Kabus sayılacak bir alternatif de, karları büyük ölçüde rekabetten korunan ve finansal hizmetlerde baskınlık kuran az sayıdaki çok büyük bankalardır.

BURADAN BAŞLAMA

Amerika'nın bankacılık yaması bir arada tutuyor ama sadece bu kadar.

Bütün finansal sistemin koruyucusu FED (Federal Rezerv) dir. Fakat büyük bankalar eyalet kurallarına mı yoksa ulusal kurallara mı bağlı olacaklarını seçebilirler. Eyalet kurallarına tabi olmak (Guam ve Virgin adaları dahil) 54 eyaletin bankacılık departmanlarından biri tarafından denetlenmek anlamına gelir. Ulusal kurallara tabi olunması halinde ise Para Denetleme Ofisi (OCC) tarafından denetim yapılır. FED sistemine dahil olacak kadar önemli olmayan daha küçük eyalet lisanslı bankalar, tasarruf bankaları ve endüstriyel kredi şirketleri gibi kurumlar Federal Mevduat Sigorta Fonu'na (FDIC) denetlenir.

ABD'deki farklı düzenleyicilerin yaptıkları, çok defa birbiriyle çakışır. Örneğin, şaşırtıcıdır ki New York bankacılık departmanı ülkenin en büyük bankalarından birini, dünya çapındaki faaliyetleriyle denetler. Bu departmanın Londra'da bir bürosu var ve yakın zamana kadar bir de Tokyo'da vardı. Her eyaletin banka düzenlemesinde kendi yaklaşımlarını uygulamak isteği var. Amerikan bankalarının eyalet sınırları dışında şube açmasına izin verildiği 1994'ten beri, bankalar faaliyette buldukları her eyaletin denetçisine ayrı ayrı rapor vermeyi çok külfetli buluyorlar. Hazinesinin bir parçası olan OCC, bu bankalara ulusal izin yoluyla gözetim alternatifi sunuyor.

Amerikan International Group, General Electric ve General Motors gibi Amerika'daki bazı büyük şirketler toplulukları, *thrift* denilen tasarruf bankalarına sahiptirler. Bu OTS'nin sadece basit bir yerel denetçi olmadığı ve bazı karmaşık, şeffaf olmayan global faaliyetleri de denetlediği anlamına gelir. Benzer olarak, Utah Finansal Kurumlar Departmanı eyalette vergi nedenleriyle ve garantili mevduat şeklinde ucuz para çekmek için endüstriyel borç birlikleri (mevduatları FDIC tarafından garanti altında olan banka benzeri kurumlar) oluşturan bazı büyük şirketleri denetler. Bu şirketlerin arasında bir yatırım bankası olan Merrill Lynch ve iki büyük Alman otomobil üreticisi BMW ve Volkswagen de var. Geçen ekim ayında, GAO (Devlet Sorumluluk Dairesi) bankacılık, konut ve kent meselelerine bakan Senato Komitesine ayrıntılı bir rapor sundu. Raporunda Amerika'nın finansal sisteminin düzenlenmesini birleştirmek için bazı mantıklı yollar önerilmiş. Rapor dört seçenek sunuyor;

- Düzenleyici yapıyı federal yapıyı birinci kontak noktası yapmak için bankacılık, menkul kıymetler, sigortacılık ve gelecek piyasaları olarak fonksiyonel alanlarda birleştirmek.
- İkiz kule modeline geçmek: bu modelde bir düzenleyici, sistemin güvenliği ve sağlamlığı ile sorumlu olurken diğeri ticari işlerin idaresinden ve tüketicilerin korunmasından sorumlu olacak.
- Bilhassa İngiltere, Almanya ve Japonya gibi bazı ülkelerde olduğu üzere bütün finansal düzenleme tek çatı altında birleştirilmelidir.
- Karmaşık global grupları denetleyecek tek bir varlık oluşturmak ama yapının geri kalanını olduğu gibi bırakmak.

Birleşme daha önce de önerildi. 14 eyalet gerçekten de bankacılık, menkul kıymetler ve sigortacılık faaliyetlerinin denetimini birleştirdi. Fakat GAO'nun son önerisine tepki daha ılımlıydı. Düzenleyiciler arasında daha fazla koordinasyona ihtiyaç olduğunun kabul edilmesinin yanında, varolan yapının bozulacağını düşünen gözlemcilerin sayısı da az değil.

FED başkanı, Alan Greenspan GAO'ya bankacılık piyasasında yeniliklere ve rekabete büyük katkısı olan ikili bankacılık sisteminin korunması konusunda dikkatli olmak gerektiğini yazılı olarak bildirdi. FDIC başkanı Donald Powell ise tek düzenleyicinin süreçteki bağımsız seslerin etkisinin kaybolması riskini yaratacağını söyledi. OTS'nin direktörü James Gilleran da federal bankacılık düzenleyicileriyle aralarındaki sağlıklı gerilimi savunarak bunun Amerikan bankacılık sistemini dünyanın en yenilikçi, en sağlıklı ve güçlü sistemi yaptığını belirtti.

Pişmanlıkla Geriye Bakmak

OTS'nin atası FHLBB (Federal home loan bank) dünyanın en pahalı bankacılık krizlerinden birini yönetti. 1989'da Amerikan hükümeti tasarruf-ve-borç sektörünün tamamının şüpheli varlıklarını garanti altına almakla karşı karşıya kaldı. Problemin kökeni ahlaki tehlikeydi. Dikkatsizce yönetilen finansal kurumlar borç verenlerin FSLIC'nin mevduatları garanti ettiğinin bilinmesi nedeniyle ucuza sermaye edinimi hoşlarına gidiyor. FHLBB ve FSLIC yara aldı ve yerine OTS geçti. OTS'nin mevduatları FDIC tarafından garanti altına alındı. Bu bir tür birleşmeydi, fakat biri dışında finansal denetçilerin sayısını azaltmadı.

Amerikan düzenlemesinin belli başlı kusurlarından bir diğeri de LTCM'nin (long term capital management) çöküşü oldu. LTCM'nin pozisyonu krizin doruk noktasında bile tek bir potansiyel alıcıya (Warren Buffet of the Berkshire Hathaway sigortacılık grubu) odaklandı. Düzenleyiciler, LTCM'ye dahil büyük bankaların oluşturduğu konsorsiyumun organize ettiği yumuşak geçiş de dahil olmak üzere piyasa merkezli çözümden yana değiller.

Daha kötü bir örnek, Amerikan düzenleyicilerinin bankalarını piyasa güçlerinden korumak isteyen çalışmalarıydı. Bu 1990'ların başında Citibank ve diğer büyük Amerikan bankalarının, işlerliği olmayan gelişmekte olan ülkelere ve gayrimenkul borçlarına ağırlık verdiği ve teknik çözümsüzlüğe yakın oldukları dönemdi. Amerikan Hükümeti ve FED, bankaların hazine bonusu alıp sıkıntılı dönemlerinde bunları piyasaya sürdüğü ve bundan dolayı faizlerin sürekli düştüğü bir periyodu başarıyla yönetti.

Fakat, Amerikan piyasası şimdiye kadar bu tür iltimasların ulusal çapta bir oligopole dönüşmesine izin vermeyecek kadar büyük ve çeşitli olduğunu ispatladı. Eyalet bazında bazı oligopoller meydana geldi. Ancak 1927'den beri ilk kez 1994'te oluşan bu oligopoller Riegle-Neal Yasası'nın diğer eyaletlerde şube açmaya izin vermesiyle son buldu.

Chicago'da Patlama

Eyaletler arası rekabet rüzgarı Chicago'da fırtına gibi esti. Son 10 yılda yaklaşık 500 yeni banka şubesi açıldı. Şu an için Chicago aç bankacılarla dolu. Bankacılar Chicago'yu sanayisi ve tarımıyla zengin bir eyaletin tek büyük şehri olarak görüyorlar. Bazı topluluklar şube açma çılgınlığı karşısında alarına geçtiler ve düzenleyicilerden öte yeni şubelerin açılmasını sınırlandırıyorlar. Ama FED'deki düzenleyiciler Chicago için iyimserler. Menkul değerlerin elden çıkarılma riski olduğunu kabul ediyorlar, fakat doğabilecek herhangi bir problemin bertaraf edileceğini düşünüyorlar.

Şube açma çılgınlığının benzeri New York, Florida ve Texas'ta da görülebilir. Yeni açılan şubelerin bankacılığa derinlemesine girmesi zor. Bunlar daha çok sınırlı sayıda müşterisi olan menkul kıymet şirketlerine benziyorlar. Bu bankalarda bütün para ATM'ler aracılığıyla müşterinin cebine gidiyor.

Açgözlülük Dönemi Sil Baştan

Chicago'daki sert rekabet bankaların, dünya çapında sınırlamalar kalktığına neler yapabileceklerini gösteriyor. Yasal boşlukların kullanılması ve yeni ürünler icat edilmesi yapacaklarına örnek gösterilebilir. Kar marjı yüksekken daha çok banka piyasaya girer, daha sonra mevcut bankalar ve yeni girenler pazar payını ele geçirmek için karlarını düşürmeye başlarlar ve er ya da geç iş, para getirmeyecek kadar şişkin hale gelir ama şube açma çılgınlığı devam eder. Birkaç banka batır ve birileri bunun hesabını öder : önce hissedarlar sonra mevduat sigortası bazen de vergi ödeyicileri.

Düzenleyiciler için bir alternatif erken davranmak ve rekabeti engellemektir. Ama Chicago'da Amerikalı düzenleyiciler beklemeyi tercih ediyorlar. Chicago'daki FED görevlilerinden biri şöyle diyor; “eğer aşırı şube açarlarsa bunu onlara anlatmak bizim işimiz değil. Ancak, bir bankanın tedbirsiz davrandığını düşünürsek notunu da ona göre veririz.”

Global açıdan baktığımızda Amerika'daki çeşitli ve büyük liberal sistem iyi bir fikir gibi görünmeyebilir. Bu sistem, Basel 2 de belirtildiği üzere, global bankacılık düzenlemelerini uyumlaştırmayı zorlaştırıyor. Bankaların sermaye yeterliliği için Basel 2 deki yeni risk temelli çerçeve 2007'de uygulamaya konulacak. Basel 2 yetkilileri Amerikan finansal denetleyicileri ile yoğun görüşmelerde bulundular. Sonuç olarak çoğu Amerikan bankası Basel 2 yi uygulamak zorunda olmayacak. Yeni kurallar Amerika'da, sadece uluslararası çapta önemli 20 civarında bankaya uygulanacak. Avrupa Birliği'nde ise yalnız bütün bankalar değil, tüm yatırım şirketleri tarafından da uygulanacak. Bu, Avrupalılara, yurt dışındaki Amerikan bankalarına, dünyanın başka ülkelerindeki diğer şirketlere farklı kurallar uygulanacağını hissettiriyor. Geçtiğimiz yıl, Amerika'nın bütün büyük bankaları hangi grupta yer alacaklarına dair sıkıntı içindeydiler.

Birkaç Amerikan bankasının global satışlarda ve yatırım bankacılığında başarıları basiretli düzenlemelerin ve Amerikan işletme modelinin yansımasıdır. Başarılarının bir kısmı 20 yıl boyunca oyunun kurallarını şekillendirmeye aktif olarak dahil olmalarının sonucudur. Yeni finansal araçların ve yeni pazarların düzenlenmesinde etkili lobi çalışmalarında bulunmuşlardır.

Ayrıca, asıl işleri borçlananların yükümlülüklerini yerine getirememeye ihtimalini hesap etmek olan derecelendirme kurumları şimdi daha büyük rol oynuyorlar. Finansal şirketlerin yönetimini denetliyorlar ki düzenleyiciler bu kuruluşların söylediklerini dikkate almak zorundadırlar.

Kuralları Biz Koyarız

Büyük finansal kuruluşlar piyasa kural yapıcılığı ve yeni pazarlar yaratabilme konusunda önemli girdilere sahipler. Fakat, bazen kartel gibi davranmakla suçlanıyorlar ve bu onları durduruyor.

Yabancılar, yıllardan beri süregelen ve finansal sistem denetleyicileri tarafından takip edilmemiş usulsüzlüklerin ortaya çıkarılması açısından önemli bir role sahiptirler. Avrupalılar, Amerikalıların çok riskli durumlarda bile skandallara çok çabuk bir şekilde müdahale edebilme yeteneğine hayranlık duyuyorlar. Amerika, Enron skandalına Sarbanes-Oxley Kanunu'nu çıkararak daha kesin bir biçimde müdahale etti. Bu kanuna göre üst düzey yöneticilerin, kişisel sorumluluk almaları ve eskiye göre çok daha fazla finansal bilgi sunmaları gerekiyor. Sarbanes-Oxley Kanunu, New York borsasına kote olan Avrupalı

firmalar ve diğer yabancı firmalar üzerinde de etkisini gösterdi. Bu durum ulusal düzenlemelerin sınır ötesine yayıldığıın bir örneğidir.

Buna karşın, AB'nin ulusal hizmetler için tek pazar oluşturma çabaları da ABD üzerinde bazı etkiler yaratıyor. AB'nin 2002'de çıkardığı Finansal Topluluklar Kararnamesi Amerikalı düzenleyicilerin, finansal topluluklarını konsolidasyon prensipleri ile denetlemesini öngördü. Bu durum, Avrupa'da faaliyetlerde bulunmak isteyen ABD finans şirketlerinin kendi denetleyicileri tarafından karşılıklı tanıma prensibine göre yönetilmelerini gerektiriyor.

Avrupa'nın finansal hizmetler için tek pazar oluşturma süreci karmaşık bir başarı haline geldi. Bir sonraki makalede bu konu incelenecek.

BULANIK EURO-VİZYON

Avrupa Bankacılık Sisteminin Bütünleşmesi Yavaş ve Sorunlu

Herşey, 1950'lerde Avrupa ülkelerini birbirleriyle tekrar bir savaşa girmeyi düşünmekten vazgeçirmek hayaliyle başladı. 1952'de kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu önce Avrupa Ekonomik Topluluğu'na daha sonra da 1991'deki Maastricht Anlaşmasıyla Avrupa Birliği'ne dönüştü. Etiket ne olursa olsun, Avrupa'nın vizyonu her zaman ortak standartları olan ve engellerden arınmış, tek ve sınırsız bir ekonomik alan yaratmak olmuştur.

Milliyetçiliğin Avrupa seviyesinden ziyade ulusal bazda sürmesine rağmen, Avrupa'nın bütünleşme sürecinde kaydedilen ilerleme çok şaşırtıcıdır. En göze çarpanı da, 2002 yılından bu yana insanların 12 Avrupa ülkesinde aynı para birimini kullanarak seyahat etmesine olanak veren ortak para birimi Euro'ya geçiş olmuştur.

Diğer yandan, bu geçiş bankacılık sistemi için hem acı, hem de tatlı bir tecrübe oldu. Euro'ya geçişten önce, bankalar 15 farklı Batı Avrupa parasını ve faiz oranını kolaylıkla idare ediyor ve efektif, menkul kıymet ve türev finansal araç ticareti ile hem müşterileri, hem de kendi hesapları adına çok paralar kazanıyorlardı. 1 Ocak 1999'da 11 para birimi geri dönülmez bir biçimde birbirine sabitlendiğinde (Yunan Drahmisi Euro'ya 12. Para birimi olarak 2 yıl sonra katıldı), 15 Avrupa para biriminden 10'u ticaret sahnesinden çekilmiş oldu. Birçok Avrupa bankası gelirlerinin önemli bir kısmını kaybetti.

Teselli edici olan şey ise, dikkat çekici bir biçimde Avrupa toptan finans piyasalarının çok daha fazla bütünleşmesi ve Avrupa dışındaki yatırımcılar için çok daha fazla ilgi çekici hale gelmiş olmasıdır. Bu durum, hisse senetleri, tahviller, krediler ve türev finansal araçların Euro Bölgesi içinde kur ve faiz riski olmadan satılabilir duruma gelmesinin bir sonucu olarak, yatırım portföylerinde yeni dengelemeler yapılmasına sebep oldu.

Avrupa toptan finans piyasalarındaki bütünleşme çok büyük bir başarı oldu buna karşın perakende bankacılık (banka hesapları, ödemeler, ipotekler, sigorta poliçeleri ve bireysel yatırımlar) alanındaki bütünleşme süreci güç bela başladı.

Bütünleşmedeki yavaşlığın en önemli göstergelerinden biri sınır ötesi banka birleşmelerinin azlığıdır. Şimdiye kadarki en önemli birleşme, İngiltere'nin 6. büyük bankası Abbey National'ın İspanyol Banco Santander Central Hispano tarafından satın alınması oldu. Orta büyüklükteki Fransız bankası Credit Commercial de France 2000 yılında İngiliz HSBC tarafından, yine aynı yıl Bank Austria Alman HypoVereinsbank tarafından satın alındı.

İtalya’da, bir başka İspanyol bankası olan BBVA, Banca Nazionale del Lavoro’yu almaya çok yaklaşıırken, Hollanda bankası ABN Amro da Banca Antonveneta’yı almak için mücadele veriyor. Benelüks ve İskandinav ülkelerindeki sınır ötesi banka birleşmeleri bir yana bırakılırsa, Batı Avrupa’nın gerçekleştirebildiği bütünleşmenin hepsi bu kadar.

Orta ve Doğu Avrupa’da yaşanan süreç ise daha farklı gelişti. 1990’ların başlarından bu yana, bankacılık sektörünün büyük bir kısmı özelleştirildi ve yabancıların eline geçti. Uzun dönemli olası etkileri bazı ekonomistlere bir tehlike işareti olarak görünse de, bu durum güvenlik, sağlamlık, yeni sermaye, yenileştirme ve bütünleşme konularında derhal faydasını gösterdi.

Ne Doğu, Ne Batı, En İyisi Yurtiçinde Olanı

Doğu - Batı ayrımı neden yapılır? Batı Avrupa’nın en büyük bankalarından birinin bir üst düzey yöneticisine, sözgelimi Fransa, İtalya ya da Almanya’da neden rakip bir bankayı satın almadıklarını sorduğunuzda iki tane gerekçe gösterecektir. Birincisi, yabancı ülke piyasalarına girişte karşılaşılan politik ve yasal engellerdir. Almanya’da bankacılık sistemindeki kamu hakimiyeti veya yarı kamusal yüksek oranlarda bulunuyor, bu durum bu bankaların satılık olmadığını gösteriyor. Varolan az miktarda özel banka ise yabancılara yeterli çoğunluğu sağlayamayacak(kritik sayıya ulaşamayacak) kadar küçük pazar payına sahip. İtalya’da bazı büyük bankaların satın alınabilmesi teorik olarak mümkün ancak (uygulamada) politik engeller bugüne kadar yabancı alıcıların önünü tıkadı.

Yabancıların başka ülkelerde banka satın almamalarının ikinci nedeni, yurtiçi birleşmelerin aksine sınır ötesi birleşmelerde maliyet tasarrufu sağlama ve ölçek ekonomilerinden yararlanabilme imkanlarının daha az olmasıdır. Yurtiçi banka birleşmeleri, şube ve çalışan sayısını ve diğer sabit maliyetleri azaltma avantajından faydalanıyorlar. Sınır ötesi banka birleşmeleri ise bilgi teknolojilerinin, arka ofislerin, bazı finansal ürünlerin tasarım ve pazarlamasının nihai bütünleşmesinden pek az tasarruf sağlayabilmektedirler. Ancak genelde, yurtdışında şubesi olan büyük bankalar bu bankalara farklı bankalar gibi yaklaşmaktadırlar. Mesela Citigroup değişik Avrupa ülkelerindeki bankacılık faaliyetlerini bütünleştirmemiştir.

Onlar Kendi İşini Yapıyor

Sebepler çok basit. Konu perakende bankacılığa geldiğinde, tüm ulusal bankacılık sistemleri, AB’de ya da AB dışında, hala bir “ada” görünümündeler. Vergi, mülkiyet, tüketicilerin korunması ve ticari faaliyetlerin yürütülmesi konusundaki kurallar uyumlaştırılmış değil. Bankaların diğer AB üyesi ülkelerde, kendi düzenleyicilerinin denetiminde şube faaliyetlerinde bulunmasına olanak veren karşılıklı tanıma prensibine rağmen, gerçekte başka ülkelerde şube açmak bankalara perakende banka müşterisi kazandırmıyor.

Birçok büyük Avrupa bankası ABD, Asya gibi daha dinamik pazarlarda büyümeyi tercih ettiler. Küçük bankalar ise Orta ve Doğu Avrupa’ya yöneldiler. AB’de şu ana kadar banka birleşmelerinin çoğu İspanya, Fransa, İtalya gibi üye ülkelerde gerçekleşti.

Şubat ayında Morgan Stanley ve Mercer Oliver Wyman tarafından, Avrupa bankalarının sınır ötesi birleşmeleri lehine argümanlar ortaya koyan bir çalışma yayımlandı. Çalışma, bilgi teknolojileri sistemlerinde ilerlemiş ve Basel 2 kurallarına uyum sağlamış bankaların, bu sistem ve kurallar konusunda geri kalmış bankaları satın alma noktasında iyi

bir pozisyona sahip olacaklarını çünkü bu alanlarda geri kalmış bankaları etkin hale getirebileceklerini iddia ediyor. Çalışmanın yazarları, Avrupa bankacılık sisteminin bütünleşmesinin sadece bir zaman sorunu olduğunu çünkü Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası gibi kurumların bütünleşme konusunda kararlı olduklarını kabul ediyor.

Öyleyse bütünleşmenin önündeki engel nedir? Tek Avrupa pazarının 1992’de tam olarak sağlanmış olması düşünülüyordu ancak sınır ötesi satış hizmetleriyle ilgili olarak umulandan çok daha fazla yasal düzenleme yapılması gerekti. 1999’da Avrupa Komisyonu’nun iç pazarla ilgili genel direktörlüğü, 2005 senesinde tamamlanması düşünülen bir finansal hizmetler eylem planı hazırladı. Toptan pazarla ilgili kurallar az çok tamamlanmış durumda ancak perakendecilik alanında eksiklikler bulunuyor.

Avrupa pasaportuyla şube açma olanağı veren ikinci bankacılık direktifi 1993 yılında çıkarıldı. Pan-Avrupa yatırım araçlarından oluşan bir pazar oluşumunu uyarması amacıyla tüm Avrupa’da satılabilecek fonlarla ilgili bir yönerge çıkarıldı. Ulusal sınırlar dışında sigorta ve diğer finansal ürünlerin satılabilmesine olanak veren yatırım hizmetleri yönergesi çıkarıldı. Ancak pürüzler sürüyor; ülkeler hala kendi tüketici koruma yasalarını, yatırımlara ilişkin vergi düzenlemelerini, ipotega ilişkin yasal statülerini, kendi menkul kıymetlerini ve daha fazlasını isteyebilirler. Bu durum yabancı işadamlarının önce ülkeye davet edilmesi, sonra onlara sadece yerli malların aynılarını satabileceklerini söylemeye benziyor.

Bu durum otomobil, cep telefonu, medya ürünleri ticareti için geçerli değil. Acaba perakende finans temelde çok mu farklı yoksa yükümlülük sahibi kişiler adil olmayan bir şekilde kendi bölgelerini mi korumaktalar?

Euro’nun, kullanıldığı tüm ülkelerde, kolayca fiyat karşılaştırması yapmaya olanak vermesi ve bütünleşmeyi uyarması bekleniyordu. Otomobilden otele kadar çok geniş bir alanda beklenen sonuçlar alındı. Ancak bankacılık hizmetlerinin fiyatlarının -ülkeden ülkeye- karşılaştırılması son derece zor bir iştir. ING ve Capgemini tarafından son dönemlerde yapılan bir çalışmanın sonuçları Avrupa’da temel bankacılık hizmetlerinin fiyatlarının dev farklılıklar gösterdiğini ortaya koyuyor. İtalyan Bankacılık Kurumu’ndan Oliver Wyman’ın yaptığı bir başka çalışma ise, İtalyanların daha düşük maliyetli olan banka hesaplarını kullandıklarını, İngiliz ve Alman bankalarının ise İtalyan bankalarının aksine müşterilerine ipotek ve tüketici kredileri gibi ekstra hizmetler sunarak daha fazla para kazandıklarını ortaya koyuyor.

Farklı üye ülkelerdeki tüketicilerin bankalardan beklentileri de farklılaşıyor. İngiliz ve Almanlar cari hesapları ücretsiz kullanırken diğer bankaların ATM’lerinden nakit çekişlerinde ücretlendiriyorlar. Fransızlar banka hesapları için ücret ödüyorlar ancak Euro bölgesinde yaptıkları nakit çekişlerinin ücretsiz olmasını istiyorlar. İtalyanlar cari hesaplar için ücretlendirilmiyorlar ancak hemen her işlem için yüksek ücretler ödüyorlar. Birçok Avrupa ülkesinde faaliyet yürüten Citigroup, her ülkede o pazarın yerel fiyatlarını uyguluyor.

Sözgelimi bir İtalyan, yüksek banka masraflarından kaçınabilmek için Hollanda ya da İspanya’da bir hesap açtırmak istediğinde pekçok engelle karşılaşacaktır. Orada ikamet etmeyen birisi olarak derhal reddedilecek ; şayet reddedilmez ve hesap açtırmayı başarabilirse dahi adımlarına dikkat etmek zorunda kalacaktır.

Mart ayına kadar, Fransız bankalarının cari hesaplara faiz ödemeleri kanunen yasaktı; söz konusu kanun bir İspanyol tasarruf bankasının itirazı sonucu geçen Ekim ayında Avrupa Adalet Divanı tarafından iptal edildi ve şu anda bazı bankalar cari hesaplara faiz ödüyor.

Sınır ötesi banka işlemlerinin azlığı, müşterilerin banka değiştirmek konusundaki genel isteksizlikleriyle açıklanıyor. Özellikle 40 yaşın üstündeki insanlar, kötü ya da pahalı hizmet alıyor olsalar dahi bankalarını kolayca değiştirmiyorlar. Belki banka işlemlerini daha ucuza yapma fırsatını kaçırıyor olabilirler ancak birçoğunun bankalarla ilgili fikir edinmek yerine yapacak çok daha iyi işleri var. Birçok müşteri, babalarının ve dedelerinin çalıştığı banka ile gurur duyuyor Bu tembellik, kurulu bankalara -internet alternatifleri, ipotek brokerları ve tüketici finansman şirketlerinin rekabeti sonucu bir miktar azalsa da- düzenli bir gelir sağlayarak tampon vazifesi görüyor.

Yapılan çalışmalar İngiltere’de bankaların müşterilerine yüksek ücretler yükleyerek pazardaki hakim pozisyonlarından yararlandıklarını ortaya koyuyor. Cruicksbank 2000 yılında çıkardığı raporda, bankaları, borcu olan işletmelerin kolayca banka değiştiremeyeceği mantığı ile hareket ederek küçük işletmelere yüksek masraflar yüklemekle eleştirmişti. Z/Yen Limited’den Stephen Martin ve Michael Mainelli tarafından yapılan bir başka çalışma, pazarda hakim pozisyonda olan bankaların, daha ucuz ve daha kaliteli hizmet sunarak küçük müşteriler kazanma rekabetine neden çok az değer verdiklerini sorguluyor. Birincisi, müşteriler hesaplarını nadiren kapatıyorlar; kapattırdıklarında ise bunu çoğunlukla daha cazip bir fırsat gördükleri için değil, mevcut bankalarından memnun olmadıkları için yapıyorlar. İkincisi, daha ucuz ve daha kaliteli hizmetler sunularak kazanılan az sayıdaki müşteriler ekstra masrafları kabullenmiyorlar. Çalışma, İngiltere’de bireysel cari hesap piyasasının durgun olmasının nedeninin bu olduğunu söylüyor. Yine aynı çalışma, bireysel cari hesap piyasasında bir değişim kültürü yaşanacak olması durumunda İngiltere’nin 4 büyük bankasının kaybedecek pek çok şeyi olacağını ifade ediyor. İngiliz tüketici dergisi Which aynı konuda şu yorumu yapıyor; şirketlerdeki kritik çoğunluklar geleneksel bankacılık modelini sorgulama ve ulusal algılamaların değişmesi için birtakım maliyetlere katlanma konusunda istekli davranmadıkça, değişim mümkün olmayacak.

En azından İngiltere’deki küçük işletmeler (ABD’deki işletmeler gibi) risk sermayesi ve *asma kat finansmanı*¹ (*mezzanine finance*) gibi başka kaynaklara başvurabiliyorlar. Kıta Avrupası’nda bu tür alternatifler bulabilmek çok zor, özellikle İtalya gibi küçük işletmelerin % 70’inin banka kredileri ile finanse edildiği ülkelerde. Almanya’da ve İtalya’da bankalar geleneksel olarak, küçük ticari müşterileriyle “ev bankacılığı” tarzında bir ilişki kurmuşlardır. Pazara yeni giren bankalar bu tarz bir ilişkinin yerine geçebilecek yerel bilgilere nadiren ulaşabiliyorlar. Ancak, Royal Bank of Scotland ve BNP Paribas gibi birkaç yabancı banka toplu kredi pazarına akın etmişler ve Alman yerel bankalarının, zaten düşük olan marjlarının daha da aşağı indiği yönündeki şikayetlerini körüklemişlerdir.

Almanya’da çok sayıda banka bulunmaktadır ve öteden beri tasarruf bankalarının etkisiyle kredi marjları düşük seviyededir. Almanya’daki tasarruf bankalarının çoğu yerel otoritelerin sahipliği ve garantisi altında bulunmaktadır. Son zamanlara kadar bu bankalar kar elde etmek yerine yerel halka hizmet etmek amacıyla faaliyet gösteriyorlardı ancak bu durum özellikle Avrupa Komisyonu’nun baskısıyla değişmeye başladı. Bu bankaların sunduğu kamusal garanti, bu yılın Temmuz ayından itibaren yavaş yavaş azalacak ve yüksek marjların etkisiyle fonlama maliyetleri yükselecek.

---

¹ Asma kat finansmanı, genellikle işletmelerin büyüme süreçlerinde kullanılan, yabancı kaynak finansmanı ile özkaynak finansmanı arasında yer alan, teminatsız, melez bir finansman yöntemidir. Esasında, geri ödemeleri olan bir yabancı kaynaktır ancak borç verene ortaklık veya özkaynak getirisi elde etme hakkı verir. Söz konusu yöntemle temin edilen kaynaklar, ortakların kendi sermaye katılımlarına göre öncelikli, fakat yabancı kaynaklara göre ikincil konumdadır. Zira, işletme bilançolarında özkaynak kalemi gibi değerlendirilirler. Bundan dolayı, işletmelerin standart banka kredisi bulmalarını kolaylaştırırlar.

Brüksel İlahiyatı

Daha önce de bahsedildiği gibi tüm dünya bankaları 2007’de ihtiyatlı sermaye çerçevesi niteliğindeki Basel 2’ye girmeye hazırlanıyorlar. Basel 2 çerçevesi, AB içindeki tüm banka ve yatırım kurumlarını kapsayacak şekilde bir AB yönergesi haline getiriliyor. Bu yönergenin uygulaması finansal kurumları olduğu kadar banka yöneticilerini de zorlayacak.

Söz konusu çatı 3 temel direk üzerine kuruluyor. Birincisi tamamen niceliksel bir kıstas; benzer durumdaki bankaların kredi derecelendirmesine ve daha ileri durumdaki bankaların sermaye tahsis yapılarına dayanılarak, değişik tip ve vadedeki varlıkların risk ağırlıklarının belirlenmesi. İkinci temel, banka yönetiminin değerlendirilmesine ve ne kadar büyük bir sermayeye sahip olmak istediği konusunda yetenek ve becerisiyle farklılıklar yaratabilecek olan müfettişlerinin performansına dayanır. Üçüncü temel ise, tam açıklama ve piyasa disiplinine dayanmaktadır, burada yine yerel finans piyasalarının etik ve tam açıklama standartları önemli bir rol oynayacaktır. Düzenleyici standartları ve tam açıklama standartlarını uyumlaştırmak bir kaba dönuşecektir ancak Avrupa’nın finansal sektör düzenleyicileri, banka yöneticilerinin yeteneklerini tahmine gerek bırakmayan, karşılıklı tanıma prensibine güveniyorlar.

Kısmen Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen Avrupa Politik Araştırmalar Merkezi’nin (CEPS) raporu, Avrupa finansal sektör bütünleşmesinin ilan edilen çalışma seviyesinden çok daha kaotik bir yapıya sahip olduğu düşüncesini destekliyor. CEPS, düzenleyici organlar arasındaki koordinasyonun, bütün Avrupa’ya yayılmış bir finansal krize göğüs gerebilecek kadar gelişmediğini ve tüketicilerin ya da tüketicilerin menfaatlerini temsil edenlerin, Avrupa finansal sektör reformunun şekillenmesinde yeterince söze sahip olmadıklarını söylüyor.

Kanun yapmak yerine uzman kurullar tarafından seri kurallar çıkarılması belki işleri hızlandırıyor olabilir. Ancak bu kurallar, finansal uygulayıcılar ve diğer menfaat gruplarının lehine işlerken ; düzenleyici çevrenin -düzenleme alanındaki kişilere fazlaca yaklaşmaları sonucu- esir edilmesi riskini doğuruyor. CEPS, Avrupa Komisyonu tarafından finansal hizmetler eylem planının gelişimini gözden geçirmeleri için oluşturulan sözde bağımsız 4 heyetin üyelerinin büyük çoğunlukla endüstrinin temsilcilerinden oluştuğunu belirtiyor. CEPS ayrıca, Basel 2 sermaye uyumunun Avrupa ülkelerinde tutarlı bir biçimde uygulanabileceği konusunda da bazı endişeler taşıyor. Bu tür eleştiriler yapıyor olmasına rağmen, Basel 2 Avrupa’nın deneyimlerinden etkilenilerek oluşturuldu.

Londra’daki Ekonomi Politikası Araştırma Merkezi (CEPR) tarafından yapılan bir başka çalışma, Avrupa bankacılık sisteminin bütünleşmesinin neden bu kadar yavaş ilerlediğini sorguluyor ve karşılıklı tanıma prensibinin tüm Avrupa ölçeğinde hakemlik yapan bir mekanizma tarafından, faydalı bir biçimde tamamlanabileceği önerisinde bulunuyor. Tüm Avrupa’da tüketicilere finansal ombudsmanlık yapacak bir servisin -halihazırda İngiltere’de faaliyet gösterenin paralelinde- kurulması önerisi ise başkalarınca zaten yapıldı.

CEPR’nin çalışması, yabancı bankalar tarafından sürdürülen güçlü rekabetin iki tarafı keskin bir bıçak gibi olduğu vurgusunu yaparak, sınır ötesi banka bütünleşmelerinin hem lehine hem de aleyhine bazı -idareci güç- sorular soruyor. CEPR, bütünleşmenin, kredibilitesi düşük olanların borçlanabilmek için çok geniş araştırmalar yapmalarına olanak vereceğini ve bu durumda bankaların borç verme oranlarını tüm borçlananlar için arttıracakını öne sürüyor. Dahası, yerel bankalara yabancıların sahip olmasının illaki iyi bir şey olmadığını ve büyük yerel bankaların yerlilerin kontrolünde kalmasında daha sağlıklı ekonomik nedenler

bulunabileceğini iddia ediyor. Ve CEPR, büyük bankaları çoğunlukla yabancıların elinde bulunan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için sözkonusu olabilecek potansiyel bir sorundan bahsediyor; ana bankadaki sorunlar bağlı bankalardan çok hızlı bir biçimde likidite çekilmesine ve ev sahibi ülkede tüm bankacılık sisteminin tehlikeye düşmesine sebep olabilir.

Yabancıların elinde bulunan bankalar milli ekonomiyi destekleyecek ticari kararlar vermeye, yerel banka sahiplerine göre, daha az meyilli olup, ahlaki telkin ve politik baskılara karşı daha dirençli olabilirler. Bu durum, daha gerçekçi fiyatlandırmalar için iyi olabilir ancak bankaları üzerinde politik baskı kurma çabalarını sürdüren Batı Avrupa ülkelerine göre Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bazı Doğu Avrupa ülkelerinin, yabancı bankaları davet etmekten başka seçenekleri olmadığı konusu esasında akademik bir ilgi gerektirmektedir.

ALLEGRO MA NON TROPPO (Neşeli Ancak Aşırı Şen Değil)

Bankacılık Reformunda İtalya'nın Yolu

İtalya, bankalarını özelleştirme konusunda diğer Avrupa ülkelerinden daha hızlı bir atılım yaparak kendisini daha farklı bir biçimde geliştirdi. Aslında bankalarını özelleştirmek zorunda kaldı demek daha doğru olur çünkü İtalyan hükümetinin 1990'ların başında nakit ihtiyacı vardı. Zira, İtalyan hükümeti Euro'ya geçebilmek için 1999 yılından önce kamu borçlarını kesin bir şekilde azaltmak zorundaydı. Bu durum 10 yıl içinde İtalyan bankacılık sisteminde, birçok tasarruf bankasının özelleştirilmesi de dahil, önemli bir konsolidasyonun gerçekleştiğini gösteriyor. (Bu, bazı Alman ve Fransız bankalarında henüz başarılmış değil.)

Buna rağmen İtalya'daki durum pek de umut verici değil. Parmalat ve başka bazı kötü durumdaki şirketin iflas etmesinin ardından, 2004 yılının başlarında, İtalyan bankaları bir dizi skandal ile sarsıldı. Parmalat 2003 yılının Aralık ayında, 3 milyar doları İtalyan bankalarına borç olmak üzere, hesaplarında 17 milyar dolar açık olduğunu açıklayarak çöktü. Parmalat'ın batmasından daha kötü olan ise, itibarı düşük firmaların binlerce senet ihraç etmeleri ve İtalyan yatırım fonlarının bu senetleri gerekli incelemeleri yapmadan satın almış olmasıydı. Birçok senet temerrüde düştü, tüketicilerin İtalyan banka ve bankerlerine olan güveni yara aldı. Bu bir sorundu, çünkü İtalyan özel mutasarrıflar ekonominin finanse edilmesinde hayati bir role sahiptir.

Geçen iki yıl boyunca bankalar ve İtalyan bankalar birliği ABI, bu güveni tekrar kazanabilmek için önemli bir çaba harcadı. Mesela ABI, halkın en iyi şartlarda anlaşmalar yapabilmesine rehberlik etmesi amacıyla internet sitesinden banka hizmetlerine ilişkin karşılaştırmalarını sundu. Ayrıca bankalar tarafından aracılık edilen yatırımlara ilişkin kendi derecelendirmelerini de sundular. Bunun yanında bankaların, yeniden yapılandırılması gereken büyük miktardaki düşük performanslı krediler sorununu halletmesi gerekiyor.

Şu anda birkaç Avrupa bankası, İtalya'yı satın almalara elverişli bir pazar olarak görüyor. Bazıları daha şimdiden bazı İtalyan bankalarında önemli paylara sahip oldular ; bu senenin başında ABN Amro, Capitalia'nın % 9'una ve Banca Antoveneta'nın % 12.7'sine; Credit Agricole, İntesa'nın % 16.9'una ve BBVA, BNL'nin % 14.9'una ortak oldu. Ancak son zamanlarda İtalyan Merkez Bankası, bankalardaki yabancı payını % 15 ile sınırlandırmayı düşünüyor.

Bu kısıtlama AB'nin, finansal hizmetler pazarlarının tek pazar haline getirilmesi amacına uymamaktadır. Şubat ayında Avrupa Komisyonunun piyasalardan sorumlu üyesi

Charlie McCreevy İtalyan Merkez Bankası başkanı Antonio Fazio'ya bir mektup göndererek İtalyan bankalarındaki yabancı sahiplikler konusunda ne düşündüğünü sordu.

İtalyan Merkez Bankası'nın ekonomik ve politik açıdan kurşungeçirmez kabul edilen başkanı Antonio Fazio yazdığı cevap mektubunda, yabancı bankaların halihazırda İtalyan bankacılık sektörünün (birçok Batı Avrupa ülkesinde olmadığı kadar) %17'sine sahip olduğunu vurguladı. Bu, BBVA ve ABN Amro için iyi bir cevap değildi. Durum böyleyken BBVA Mart ayının ortalarında, BNL için teklif götürmeye niyetlendiğini İtalyan merkez bankası ve bankacılık piyasasına duyurdu. ABN Amro, Banca Antonveneta'ya teklif götürerek talebini sürdürdü. Bunun üzerine İtalyan bankaları, önceden tahmin edildiği gibi, karşı satın alma teklifleri götürmek üzere hazırlıklara başladı.

Bazı İtalyan bankacılar, yabancı bankaların -yerli bankalara göre- çok sayıdaki küçük işletmeye kredi açma konusunda daha az meyilli olacakları endişesini taşıyorlar. Alman ve Fransız bankaları birçok ticari işletmeye set çekerken İtalyan bankaları kendi firmaları için sosyal sorumluluk taşımaktadırlar.

OLAĞAN YOLLAR

Bankalar Kendi Ödeme Sistemlerini Korumak İstiyor

Euro'ya geçişin üzerinden 3 yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen Euro Bölgesi içinde bir ülkeden diğerine tuhaf masraflar ödmeden para transfer edebilmek hala çok zor. Aslında 2003 Temmuz'undan bu yana, AB'nin 2560/2001 kodlu yeni düzenlemesi, bankaların, sınır ötesi ödemelerini yurtiçi ödemeleri ile aynı düzeyde ücretlendirmelerini öngörüyor. Ancak bankalar bunu zorlaştırıyorlar; uluslararası banka kod numarası ve hesap numarasının tam olarak belirtilmesi isteniyor aksi halde ek masraflar talep ediliyor. Ve bazı bankalar başka bazı özel numaralar gerektiğini söyleyerek müşterilere ekstra yük yaratıyorlar.

Belki de bankalar bir parça hoşgörülebilir. 2560 nolu düzenleme 2002 yılında Euro'ya geçilmeden hemen önce düşünülp, planlanmıştı. Avrupa Komisyonu Avrupa'lıların, sınır ötesi işlemlerin belirgin faydalarını görmedikleri müddetçe Euro'yu kabullenemeyecekleri endişesini taşıyordu ve bundan dolayı, bir ülkeden diğerine, 12500 Euroya kadar olan para transferlerini daha ucuz tutmaya karar verdi.

Bankalar bu duruma öfkeleniler zira, Euro Bölgesi içinde dahi olsa, insanların paralarını sınır ötesine göndermek maliyetli bir işlemdi. Bu nedenle, birçok perakende ödeme şebekesi ulusal bazda organize edilmiştir. Bu şebekelerle yurtdışına ödeme yapabilmek için bankalar genellikle alıcı ülkeden bir muhabir banka ile anlaşmak zorunda kalırlar ki daha sonra bu muhabir banka kendi ödeme şebekesini kullanarak parayı gideceği yere ulaştırabilsin.

Kazanılmış Haklar

Süreç, elektronik haberleşmenin bu kadar ilerlediği bir çağda çok demode görünüyor. Ancak bankalar kendi bağımsız ödeme şebekeleri için çok büyük yatırımlar yaptılar ve işe yaramaz hale gelmesini istemiyorlar. Diğer yandan Avrupa Komisyonu 2010 yılından itibaren toplu ve perakende müşteriler için tek bir Avrupa ödeme sistemine geçilmesini öngörüyor. Şu anda Avrupa Komisyonu, yeni kanunlarla süreci hızlandırmak ile herşeyi piyasa güçlerine bırakmak arasında bir karar verme durumuyla karşı karşıya bulunuyor.

Avrupa Komisyonu, 2560 kodlu düzenleme ile ayak direyen bankaları haklı olarak baskı altına aldı ancak sonuçlarını iyice düşünüp taşınmamıştı. Farklı ülkelerdeki bankaların, ödemeleri nasıl ücretlendireceği konusunda hala büyük tutarsızlıklar bulunuyor. Sözelimi Fransa'da havaleler ücretli iken tüm ülke genelinde ATMlerden nakit çekmek ücretlendirilmiyor. Almanya'da ise tam tersi, havale ücretsizken, bankanın şebekesi dışında yer alan ATM'lerden nakit çekişleri ücretlendiriliyor. Bu durumda, havale alan banka ya da ödeme yapan ATM operatörü masraf talep ettiğinde ödemeyi müşteri değil banka yapıyor. Bankaların öfkelenmesine şaşırılmamalı zira, kendi müşterileri için ayırdıkları ihtiyatlardan bir takım keyfi ek masraflar yapmak zorunda kalıyorlar.

Bununla beraber, bu durum bankaları, Avrupa Ortak Ödemeler Alanının yaratılması ile ilgili çalışmalarını ilerletmeye teşvik eder. Bankalar Avrupa Ödemeler Konseyini kurdular ancak ödeme sistemlerini bütünleştirebilecek muhtemel yollardan birine henüz karar vermediler. Ulusal sistemlerden birini benimseyebilirler (mesela çok etkin bir ödeme sistemine sahip olan Fransa olabilir.) ve tüm Euro Bölgesi'ne genişletebilirler. Bununla birlikte, birçok banka ve düzenleyici, şebeke çökmelerine karşı bir koruma sağlaması için iki ya da daha fazla sisteme sahip olunmasından yana.

Avrupa Merkez Bankası halihazırda, Pan-Avrupa Toptan Ödemeler Sistemi adında bir hedef belirledi. Ancak bu sistem perakende ödemeler için çok uygun değil. Hem Avrupa Merkez Bankası, hem de Avrupa Komisyonu perakende ödemeler için ayrı bir sistem oluşturma konusunda istekli değiller ancak bunun için bankaları da ikna etmeleri gerekiyor. Bankalar halihazırda, sadece sınır ötesi ödemelere yönelik olan, Avrupa Bankalar Birliği Sistemine sahipler ve bazı uzmanlar bunun geliştirilmesinden yanalar ancak bugüne kadar bu sistemin hacmi çok düşük bir seviyede kaldı ve üstelik hala ulusal sistemler ile bütünleştirilmesi gerekiyor. Sorun şu ki, Euro Bölgesi'ndeki sınır ötesi ödemeler tüm ödemelerin sadece % 1-2'sini oluşturuyor ve bu oran büyük bir yatırım için yeterli değil.

Bankalar komisyona, uygun pan-Avrupa ödeme sistemini daha sonraya bırakarak 2008 senesinde, küçük miktarlar kadar büyük miktarları da kapsayacak şekilde, ortak ödeme servisine geçeceklerini ve işlem maliyetlerini massedeceklerini bildirdiler. Fakat Komisyon bu konuda sabırsız davranıyor. Bu yılın Mart ayında, piyasalardan sorumlu komisyon üyesi Charlie McCreevy eğer bir şeyler yapılmazsa yeni yasal düzenlemeler getirileceği tehdidinde bulundu. Yeni yasal düzenlemeler belki bankaları hızlandırabilir ancak bir piyasa çözümü bulabilmek için verilen uğraşları da geriye atar.

Avrupa Politik Araştırmalar Merkezi (CEPS)'nin son raporu AB düzenlemelerinin genel olarak önleyici olmaması gerektiğini, sadece piyasa zayıflıklarının giderilmesi konularına karşılık vermesi gerektiğini söylüyor. Ortak ödeme alanı söz konusu olduğunda ise, piyasanın başarılı olup olmadığı açık değil ancak, piyasalar Komisyonun beklentilerini karşılamaktan hala uzak.

Bankalara karşı sabrı tükenen tek taraf Avrupa Komisyonu değil. Bankalar müşterilerine, onlar adına yaptıkları ödemelere ilişkin güncel bilgiler sunmuyorlar, bundan dolayı dünyanın en büyük şirketlerinden bazıları bankalara, bu alanda ortak standartlar geliştirme konusundaki isteksizlikleri nedeniyle, itiraz ediyorlar. TWIST (İşlem İş akışı İyileştirme Standartları Takımı), 2001 yılında Shell, Hawlett-Packard ve General Electric gibi dev şirketlerin kurduğu bir topluluk. Grup, üyelerinin, paralarına tam olarak ne olduğunu bilmesi amacıyla, müşteri-banka ve banka-müşteri arasındaki ödeme talimatlarının ve fiili ödemelerin standartlaştırılması ve eş zamanlı hale getirilmesine uğraşüyor.

Bankalar şirketlere açıkça söyleyemiyor ancak gerçek şu ki, şirketler muhatap oldukları her bankayla farklı bir dilden konuşmalıdırlar. Sağduyu, değişim gerektiriyor, fakat bankalar yine, para harcamak için makul bir ticari sebep olmadığını düşünüyorlar.

Bankalar müşterilerini kendilerine tutsak etmekten hoşlanıyorlar. Nakit yönetimi, döviz, menkul kıymet hesabı gibi hizmetlerle birleştiğinde ödemeler sistemi bankalar için çok daha karlı hale geliyor. Bundan dolayı bankalar ödemelerin, bir bankadan diğerine kolaylıkla geçilebilecek şekilde sadeleştirilmesi konusunda isteksizler. Bu durum, çoğunlukla vadesiz mevduatlar tarafından sübvans edilen ya da bankaların daha fazla ücret talep edebildiği perakende bankacılık ödemeleri için de geçerli. Boston Consulting Group 2011'e kadar ki 10 yıllık dönemde bankaların daha çetin rekabet, daha çok talep eden tüketici ve daha düşük kar marjları ile uğraşmak zorunda kalacaklarını söylüyor.

Ödeme suistimalleri ile ilgili çeşitli tüketici araştırmaları ve düzenleyici çalışmalar, bankaların ödeme teknolojilerinde, önderlik etmek bir yana, geri kaldıklarını gösteriyor. Bankalar daha önce kurdukları ve halihazırda kullanmakta oldukları sistemi ve marjlarını korumak istiyorlar. Kartla yapılan ödemeler bu konuda iyi bir örnek teşkil ediyor. Kredi ya da bankamatik kartları ile yapılan ödemeler yadsınamaz biçimde yaygınlaştı. Kredi kartı kullanılarak yapılan ödemeler, sınır ötesi ödemelerin en etkili yolu. Bundan dolayı, Visa ve MasterCard gibi kredi kartı birlikleri, hizmet ücretlerini daha fazla arttırabilmek ve rekabeti engellemek için pazarda sahip oldukları baskın pozisyonlarını kullandılar.

Adaletsiz Değişim

Amerika'nın dev perakende firması Wal-Mart, dünyanın en büyük bankalarının üyesi olduğu dünyanın en büyük iki kredi kartı şirketi Visa ve MasterCard'a karşı toplu dava açtı. Dava, tüketicilerin işlem maliyetleri kredi kartından daha düşük olan bankamatik kartlarını kullanmalarını sağlamak için yönlendirilmelerinin perakendecilere verdiği zararı önlemek amacıyla açıldı. Visa ve MasterCard 2003 yılında, haksız fiyatlandırma yaptıkları gerekçesiyle perakendecilere 3 Milyar Dolar tazminat ödemeye razı oldular. İhtilaf yaratan husus, sözde değişim ücretleri ve bankaların, bir başka bankanın kredi kartının kullanıldığı satış işlemlerinde perakendecilere yüklediği komisyondur. Ancak değişim ücretleri şu ana kadar pek fazla değişmedi. Morgan Stanley tarafından yapılan çalışmaya göre, Amerikan bankaları söz konusu değişimden yılda yaklaşık 24 Milyar Dolar kazanıyorlar.

Avrupa Komisyonu, Visa şirketini Avrupa'daki rekabetçileri engellediği iddiasıyla incelemeye aldı. Dava, Discover kredi kartının Visa birliğine kabul etmemesi üzerine söz konusu kartın sahibi Morgan Stanley tarafından açıldı. İngiliz Adil Ticaret Ofisi, MasterCard'ın İngiliz bankaları ile yaptığı anlaşmaya, AB rekabet yasalarına aykırı olabileceği düşüncesiyle, itiraz etti. Fransız düzenleyiciler, carte bancaire(Fransız Banka Kartları Grubu) ile yapılan ödemelerde makul olmayan fiyatlandırmalar yaptıkları için büyük

Fransız bankalarını daha sıkı kontrol altına aldı. Avustralya’da 2003 yılında Merkez Bankası, kredi kartlarındaki değişim ücretlerini indirmeleri için bankalara baskı uyguladı.

“Ödemeler” hem bankalar, hem müşteriler, hem de düzenleyiciler için riskli bir alan. Düzenleyiciler, pratik kural olarak bankaların karşılarında başka bankalar olduğunda özgürce işbirliğine gidebileceklerini ancak müşterilere karşı fiyatlandırmalarda hileli ortaklıklara girişmemeleri gerektiğini düşünüyor. Bununla birlikte, böyle bir kuralı, birçok bankanın sahibi olduğu birlikler aracılığıyla muhatap olunan müşterilere karşı uygulamak çok kolay değildir. Bazı Amerikalı avukatlar aşırı keyfi değişim ücretlerinin Amerikan Antitröst Kanunlarını ihlal ettiğini iddia ediyorlar ancak 1986 yılındaki dava mahkeme tarafından reddedildi. Bugün ise avukatlar mahkemenin farklı düşünceğini söylüyorlar. Çünkü değişim ücretleri geçen yıllar boyunca muntazaman arttı, buna karşılık bankaların işlem maliyetleri aşağı düştü.

Bankacılığın bu alanında rekabet yaşanmaması biraz da birkaç büyük bankanın pazardaki hakimiyetinden kaynaklanıyor. Ancak tüketicilerin ataleti ve başka alternatiflerle ilgili enformasyon yetersizliği de bu noktada önemli rol oynuyor. Birçok tüketici, bankasından memnun değil ancak, bir sonraki makalede işleneceği gibi, bir başka bankaya geçme konusunda tereddütler yaşıyorlar.

AÇ GÖZLÜLÜK İYİ MİDİR?

Bazen Bankalar Aşırı Karlı Görünebilir

Finansal kuruluşların karşılaştığı temel risklerle ilgili yakın zamanda yapılan bir ankette bir İngiliz Takas Bankacısı, kamu oyundaki “açgözlü bankalar” imajına değindi. Geçen yıl, bunlardan İngiltere’nin en büyük dört bankası %16 özsermaye getiri oranı ile 23.3 milyar £, (43 milyar \$) kar elde etti. Bunun yaklaşık 6.7 milyar doları İngiltere’de yaptıkları perakende bankacılık işlemlerinden geldi. Bu da yaklaşık müşteri başına 126 £ kar anlamına geliyor.

Ancak, bu kadar büyük karlar hakkında sorulması gereken iki soru var: Birincisi; bunlar bir piyasa etkinsizliğine mi işaret ediyor? Örneğin, rakiplerin daha ucuz hizmet vermede başarısız olmalarının nedenleri var mı? İkincisi; bu kazançların niteliği, gelecekte bunlara güvenmeye yetecek kadar iyi mi?

İngiliz Bankaları, müşterilerini şaşırtmada ve ekstra masraflar çıkarmada dünya liderleri gibi görünüyorlar. Zengin yan gelir kaynaklarından birisi limit üstü krediler; özellikle yetkisiz olanları. İngiltere’de Tüketiciler Birliği tarafından yayımlanan *Which* adlı bir dergi, bankaların 2003’de yetkisiz açık kredi masraflarından 3 milyar £ elde ettiklerini hesapladı. Kimse alınan bu ücretlerin maliyetlerle ilişkisi varmış gibi davranmıyor. Bankalar mütemerrit borçluların kredi riskini karşılamak için yüksek oranlar uygulamak zorunda olduklarını ve bunun iyi müşterilere ucuz bankacılığı desteklediğini söylüyor. Ancak, müşterilerin cezaları kıyaslama ve anlamasını kolaylaştırmıyorlar.

Which, görüşme yaptığı 2000 kişiyi işaret ederek, şaşırtıcı şekilde, dört kişiden birinin en azından bir kez geç ödeme ve kredi limitini aşmaktan dolayı sorumlu tutulduğunu; bankalar ile borç şirketlerinin, geç ödeme ve kredi kartı hesaplarında geri ödeme garantileri yoluyla aynı oyunu oynadığını belirtti. Bu, bankalara 427 milyon £ civarında kar ettirdi. Bazen borçlunun bilgisi haricinde borca eklenen geri ödeme sigorta primi borçlanma masrafını sinsice ikiye katlayabiliyor.

Daha az anlaşılır başka bir sorun ise, altından kalkamayacağı borçlara teşvik edilen borçlular. Bankalar ve kredi şirketleri, çoğunlukla keyfi olarak borçlanma sınırlarını borçluyu uyarmadan veya kredi kontrolü yapmadan artırıyolar.

İngiltere’de bir üst denetim organı olan Finansal Hizmetler Birimi (FSA)’nin iki yasal sorumluluğu, finansal sistemin kamusal anlayışını artırmak ve tüketiciler için uygun bir koruma temin etmektir. “Tüketiciye adil olmak” FSA’nın kazandırdığı bir slogandır.

Which’in Fransız muadili Oqu Choisir, Fransız Bankalarının, çekle ödeme, online ödeme veya benzeri hesap hizmetleri gibi teknik bankacılık hizmetlerine ilişkin maliyetlerin üzerinde; %35 ile %100 arasında bir marj uyguladığını hesapladı. 1999-2004 arasında bir çok durumda marjlar aniden arttı.

Almanya’da ise marjlar üzerindeki baskı, günlük perakende bankacılıktan kar edemeyecekleri kadar fazla. 10 yıl önce, bu durum, tasarruf bankalarının ve bir dereceye kadar, birlikte pazarın yarısını oluşturan ve bu sırada karlılığı ikinci planda gören kooperatif bankalarının rekabeti nedeniyle çoktu. Tasarruf bankaları çoğunlukla yerel birimlere ait ve sosyal ve politik rollere sahipken; Kooperatif bankalar, karşılıklı sahiplik şeklinde organize olmuşlardır ve üyelerinin faydası için çalışırlar. Özel bankalar şube ağını yaymak ve bir fiyat savaşı başlatmak yoluyla aynı koşullarda rekabet etmeye çalışır.

Almanya Bunalımı

Büyük Alman bankaları, maliyetlerini kısıyor ve şubelerini kapatıyor ancak, hala gerektiği gibi perakende bankacılık ödemelerini yapamıyorlar. Bunun bir istisnası, bu sektörde 2004’te %22 özsermaye getiri oranı açıklayan ve zenginlere yönelik “Deutsche Bank”. Gerisine gelince, tasarruf bankalarının kamu teminatlarının temmuzdan beri yavaş yavaş bitmesi, marjlarını biraz genişletecek. BASEL 2 de buna yardım edebilir.

İyi hedeflenmiş perakende bankacılığın karlı olabileceğini gösteren, pazara ön yargısız giren yabancı bankalar oldu.1973’te Citybank, küçük bir banka olan Kunden Kreditbank’ı satın alarak, onu 2004’te %39 özsermaye getirisi ile Avrupa’nın en başarılı küçük bankalarından biri haline getirdi. Hollanda’nın sahip olduğu ING DiBa da internet mevduat hesaplarına yüksek oranlar teklif ederek müşteri çekiyor.

Ancak çevre de gittikçe daha sağlam hale geliyor. Genellikle büyük sahibi Deutsche Post’un şubelerini kullanan Deutsche Bank, 11 milyon müşteri hedefliyor ve ürün çeşidini genişletiyor. Araba firmalarının sahip olduğu bankalar da zengin müşterileri hedefleyerek hızla büyüyor. VW Bank, Audi Bank, DC Bank, BMW Bank sadece araba finansmanı sağlamakla kalmıyor; aynı zamanda kredi kartı ve varlık yönetimi de sunuyor. Büyük bankalardan birinin perakende müdürü, bu bankaların büyük bir marka avantajları olduğunu söylüyor. “Sıradan bir bankanın bir şubesine girmek eğlenceli değilken, yeni BMW almış birine BMW kredi kartı veya BMW yatırım fonu fikri cazip gelebilir.” Peki tüm bu rekabet, Alman müşterilerin Avrupa’daki en iyi ve en ucuz anlaşmayı yaptığını mı gösterir? Bir dereceye kadar evet. Ancak, Alman bankaları, genellikle hizmette değil, fiyatta rekabet ediyor. Örneğin çalışan insanlar öğle saatini kullanmak isterken, şubeler öğle saatinde iki saat kapatma eğilimindedir.

Alternatif Toplum

Çoğu insan, internetin bankacılık sisteminin basit parçalarının yerine geçeceğini düşünüyordu. Sipariş verilebiliyor, açık artırımlarda teklif verilebiliyorsa, yazı, film, müzik yüklenebiliyorsa o halde neden internet, bankaları by-pass edip para yollamada kullanılsın? Ama bu olmadı. Aynı şekilde mobil telefon da ekran koruyucu, melodi gibi ufak tefek şeyler satın almak dışında cüzdanın yerini tutmadı.

Bankaların kullanılmadığı hiçbir bankacılık aracı, önemli finansal işlemlerin gerektirdiği güvene layık olamadı; böylelikle online, mobil telefon, kredi kartı veya bankamatik kartı ile yapılan işlemler banka hesaplarında kalmaya devam etti.

Banka aracılığı olmaksızın şirketten şirkete ödemeyi (Business to Business / B2B) sağlama amaçlı bir çok internet projesi mevcut. Ancak, güven yine eksik.

Abonelere elektronik ortamda altına yatırım yapma, mal ve hizmetleri internet üzerindeki sanal hesaplardan altın birimleri halinde satın alma olanağı sağlayan *e-gold* uygulaması, tasarrufları elektronik olarak depolamada kullanılan bir deneyimdir. Bu, yeni bir para birimi yaratmaya eş değer. Ancak proje henüz kalkışa geçmedi. Son sayıldığında, dolaşımdaki toplam altın para birimi sadece 28 milyon dolardı.

Son zamanlarda, nakit ile doldurulabilen elektronik cüzdan ve kartlar görülmeye başlandı. Hong Kong'da Octopus Card; Londra'da Oyster Card toplu taşımada kullanılan yüklenebilir kart projeleri arasında. Bu kartlar, büfelerden mal satın almada kullanılabilirken, cari banka hesabı yerine geçmiyor.

İnternet üzerinden finansal hizmetlerle ilgili olarak yeni deneyimler söz konusu: Sparschwein AG, Münih'ten gelen en son öneri. Sparschwein II. Dünya Savaşı sonrası zor yıllarda oluşan bozuk paraları biriktirme ve geri dönüştürme alışkanlığına hitap ediyor, ancak bir farkla: Bu, antika, egzersiz bisikleti, bilgisayar gibi bodrumlarda, depolarda tutulan ölü parayı açığa çıkarmayı teşvik ediyor. Sparschwein Acentaları bir araya gelip, varlıkları değerleyecek ve eğer beğenirlerse bunları, Almanya'daki iki büyük mağazadan birinde depolayacak. Daha sonra Sparschwein müşterilere, eBay yoluyla mallar için teklif vermeye yardım edecek. Elde edilen kazanç, müşterinin Sparschwein hesabına gidecek.

Sparschwein'in kurucuları, sadece malları açık artırmaya sunmak ile ilgilenmemiş; aynı zamanda süresi dolmuş (eski) mobil telefon sözleşmeleri, sigorta poliçeleri, klüp üyelikleri gibi bir çok kağıt parçasının net defter değeri için ikincil piyasa geliştirmeyi de amaçlamıştır.

Fakat, Sparschwein'in kendisi bir banka değil; müşteri hesapları Bayerische Landesbank'ın bir kolu olan Deutsche Kreditbank tarafından tutuluyor.

Londra'da da Zopa'nın yeni bir fikri var: Borçlanma ve borç verme arasındaki araçları kaldırmak. ZOPA "Olası Anlaşmalar Bölgesi" anlamına geliyor. Yine geniş çapta internet tabanlı olan şirket, her iki taraf için de uygun olan bir oran belirleyerek, potansiyel özel borç verici ve alıcıları bir araya getirmeyi hedefliyor. Bireysel borç alıcılara uygulanan oranı, kredi bürosu olan Equifax'ın kişisel kredi derecelendirmesi belirliyor. ZOPA anlaşma başına %1 ücret alarak para kazanıyor.

Bunun yükselip yükselmeyeceği, olağan bankacılık kanalları dışına çıkacak kadar kendine güveni olan insan sayısına bağlı. Bu uygulama, kendi çapında borç vermek isteyen küçük

grup ve topluluklardan ilgi gördü. Zopa da bir banka gibi davranmıyor. Adil Ticaret Ofisi tarafından *sınırlı yetkili aracı*² olarak düzenlenmiş. Alacaklar ve krediler İskoçya Kraliyet Bankası'ndaki bir müşteri hizmetleri hesabında tutuluyor.

Borçlanma maliyetlerini azaltmak amacıyla bir araya gelen *self-help* gruplar ise yeni bir olgu değil. Bu, Hindistan gibi yerlerdeki bankaların dikkate almadığı fakir alanları finanse etmede kullanılan bir yöntem. Hindistan Bankacılık sistemi, kamu bankaları ağıyla Merkez Bankası tarafından büyük ölçüde kontrol ediliyor ve bir sonraki makalenin gösterdiği gibi çok az liberalleşme izleri taşıyor.

HİNT SAVUNMASI

Banka düzenleyicileri rekabeti nasıl uzak tutuyor?

Hindistan Bankacılık sistemi, bugünlerde yükselişte, ancak ülkedeki bir çok insan bunu, şehre yeni yapılan ofis bloklarının yapılanması kadar gereksiz buluyor: Çünkü finansmana erişim olanağı yok.

20.yy'ın son 20 yılında, hükümet, bankaları millileştirme ve stratejik endüstrileri koruma yoluyla, ekonominin işleyişinde büyük değişiklikler yapmaya çalıştı. 1991'den sonra piyasa fikri ortaya çıkmaya başladı ancak, Hindistan merkez bankası Indian Reserve Bank (RBI) eski değerlerin bazılarını korumaya devam ediyor. Tüm bankacılık varlıklarının $\frac{3}{4}$ ' ünü oluşturan 20 kamu sektörü bankası hala en azından %51 oranında devlete ait ve bu devam edecek. Böylelikle RBI, yabancı bankaların yerel özel bankalar üzerindeki %10 sınırını aşan tüm yatırımlarını dizginleyebilecek.

Merkez Bankası, tarım ve küçük işletmeler gibi öncelikli sektörler verilen borçlara düşük faiz uygulaması yönünde bankalara ahlaki baskı yapıyor. Fakat aynı zamanda, sistemi güncellemeye ve Basel 2'nin Risk Yönetimi ilkelerine ve Sermaye ölçümlerine uydurmaya da çalışıyor. Eleştirmenler RBI'nin banka iflaslarından kaçınması gerektiğini söylüyor. Hindistan'ı 1997-98 Asya Krizi'nin dışında tuttuğu için kendisiyle gurur duyuyor. Bu tür bir krize bulaşmak Hindistan'a, Endonezya ve Malezya'daki gibi gelecek bir kaç yılın GDP'sinin %15'ine mal olabilirdi. Ancak, bankacılık sektörünün liberalizasyonunun başarısızlık maliyeti sonuçta daha yüksek bile olabilir: Dünya Bankası tahminlerine göre yıllık GDP'nin %2'sidir.

Hindistan Bankaları genellikle sağlam. Bazıları, yakın zamanda, borçlanmaksızın %16'ya kadar özsermaye getirisi elde etti. Bazı Hindistan Bankalarının varlıklarının %40'ına kadarı, devlet tahvili ve diğer devlet garantili araçlara yatırılmış durumda. Bunun bir sebebi, RBI'nin borç verme oranları üzerindeki aşağı baskısının, bankaların çok düşük risk sunan kimselere borç vermeyi istememesine neden olmasıdır. Bunun yanında hükümetin enflasyonla başarılı mücadelesi sayesinde de tahvil tutmak para kazanmada kolay bir yöntem haline geldi.

Değişim ve rekabet iç güdüsünün büyük kısmı, 1991'den sonra gelişmesine izin verilen "yeni" özel sektör bankalarından kaynaklandı.

Hindistan kadar büyük ve temel gelişme finansmanına ihtiyacı olan bir ülke için finans sektörünün liberalizasyonu sorunu bir ikilem. Hindistan sermaye piyasası canlı bir şirket

---

² introducing broker: Müşteriden para, menkul kıymet veya mal varlığı kabul etmek dışında, bir broker'ın tüm işlevlerine sahip olan kişi yada kuruluş

tahvili piyasası ve borsadaki 5000 kayıtlı şirket ile dünyadaki en parlak piyasalardan biri. Ancak, bankaların hala “özel” olduğu düşünülüyor.

Nazik Davranış

Finans sektörü reformuna ilişkin geçen ekim ayındaki raporda RBI Başkan Yardımcısı Makesh Mohan, batma riski olan ve genellikle içerdiği ahlaki çöküntüye (bankaların kurtarılacaklarını bildikleri için daha özensiz davranması) rağmen genellikle sağlıklı bir kamu bankası ile birleşmeye zorlanan Hindistan bankaları ile başa çıkma yöntemini savundu. Mohan'a göre, politika yapıcılarını etkileyen şey, Hindistan'ın ticari bankalarının finansal sistemin en önemli yapı taşları olması ve mevduat sahiplerinin %70'den fazlasının küçük olmasıdır. Ancak, özel bankalar, daha büyük bir rol oynamaya başladığından ahlaki çöküntü sorununun daha fazla düşünmek gerektireceğini kabul etmektedir.

Bir kamu bankasının başkanına göre, kamu bankaları sadece ortaklara değil, sağlam bankacılık ilkeleriyle çalışarak, müşteriler, çalışanlar, tüm halk ve hükümeti de kapsayan bir çıkar çevresine karşı sorumluluk hissetmektedir.

RBI, Aralık 2004 bülteninde bankaların özel yapısını açıkladı: Bankaların sahipleri veya hissedarların sadece az bir hissesi bulunuyor. Ve kendi hisseleri az olmasına rağmen büyük miktardaki kaldıraç sermayeleri (1'e 10'dan fazla), çok büyük hacimli kamu fonlarını kontrol etmelerini sağlıyor. RBI, bankaların düzenleyicilerin bir kısım uygun davranışını gerektiren özel finansal araçlar olduğunu söylüyor. Bu davranışlar içine zarar riski ve rekabetten korunmak için alınması gereken bazı özel tedbirler giriyor. WTO, GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) programı altında, 2000'den beri daha fazla yabancı bankaya kapılarını açması için Hindistan'la görüşme yapıyor. Ama RBI'nın kendi gündemi var. Örneğin, yabancı bankaların şubelerine, ülkedeki işlerini karşılamaya yetecek kadar sermayeye sahip olmaları yolunda ısrar ederek, yerel şubelermiş gibi davranıyor.

Hindistan hükümetinin bankalarındaki yabancı yatırımlara karşı tutumu geçen yıl sertleşti. 2004 Mart ayında yabancı bankaların Hindistan bankalarının %74'üne kadar sahip olabilecekleri açıklamışken; bu yıl şubat ayında yabancı kurumların Hindistan bankalarındaki doğrudan yatırımlarını %10'a düşürmek zorunda kalacaklarını, bu düzeyin üzerindeki herhangi bir oranın da, yeniden yapılanma için ayrılmış bankalar ile sınırlı olduğunu ve dikkatli bir şekilde aşama aşama uygulamaya geçileceğini belirtti.

Hindistan sahipliğindeki bankaların hükümet politikası aracı olarak kullanılması daha olanaklı görünüyor. Kesinlikle çoğu, bankacılığı, ekonominin henüz ulaşılmamış alanlarına yaymak için bekliyor. Bir Dünya Bankası çalışmasına göre, kırsal hane halkının %79'unun resmi borçlanma kanallarına erişim olanağı yok. Araştırma yapılan hane halkının %44'ü geçen yıl resmi olmayan borçlanma kanallarını kullandıklarını söylediler. Bunlara, aile ve arkadaşlardan borç alma dahil. Ancak, bu finansmanın yarısından fazlası büyük olasılıkla bir yıllık toplam %48'lik oran uygulayan *mevzuata girmeyen kreditorlerden*³ geliyor. Açıkça görülüyor ki, daha ucuz ve resmi borçlanma için büyük bir alan var. Bankaların bu piyasayı izlememesinin bir nedeni, RBI ve yerel otoritelerin %14'ten fazla faiz uygulamasını desteklememesidir.

Belki de ekonomi için çok daha önemli olan, işletmelerin banka finansmanı kullanmayan %92'sine buna erişim imkanı sağlamaktır. Bu hem yerel hem de yabancı

---

³ unregulated moneylender

bankalar için çok büyük bir potansiyel pazar olacaktır. Ancak bankacılık sisteminin mevcut yapısı bu işletmelere ulaşmaya müsait değildir. Ölçek ekonomilerini gerçekleştirilmede, mikro borçları menkul kıymetleştirme (bir çok borcu bir araya getirme ve son nakit akışını bir menkul kıymet olarak satma) başarılı bir yöntem olarak kullanılabilir. Örneğin özel bir banka olan ICICI, geçen yıl mikro borçlarının 4,3 milyon dolarını menkul kıymetleştirdi. Ancak, çoğu Hindistan bankası zengin müşteriler için rekabet etmekle daha fazla ilgileniyor.

Komik şekilde, Hindistan'ın dünyanın her yerindeki müşterilerine sunduğu etkili bilgi teknolojisi, Hindistan bankalarına henüz girmedi. Çoğu Amerika ve Avrupa bankası, bu problemi yıllar önce çözmüşken; bir çok Hindistan Bankası, ön ofis-arka ofis sistemini entegre etmeye ve müşterilerine, hesaplarını internet, ATM ve telefon gibi farklı kanallar yoluyla kullanmalarına izin vermeye çalışıyor. Ancak Hindistan'dakilerin çoğunun genişliği ve geri kalmışlığını unutmamak gerek: Bir tarafta mobil ATM'ler kamyonların arkasında taşınır hale gelmişken; diğer tarafta bazı köylerde hala elektrik bile yok.

Asla Öl Deme

Bankacılık sistemini korumayı haklı çıkaran koşulların varlığı hakkında çelişen görüşler var. 2003 eylülünde FED, Dünya Bankası ve diğer kurumlardan bir grup kişinin yazdığı banka konsantrasyonu ve rekabeti konulu bir rapor şu sonuca işaret ediyor:

Banka rekabeti üzerindeki fazla düzenleyici kısıtlamalar, müşteriler için daha az cazip fiyatlar, daha az kredi erişimi ve finansal sistemin istikrarının azalması gibi kötü sonuçlara ilişkilendiriliyor. Yabancı banka sahipliği ve girişi üzerindeki daha az bağlayıcı engeller, genellikle müşteriler için daha cazip fiyatlar ve daha çok kredi erişimi (iyi) anlamına gelirken; kamu bankası sahipliği ise daha az kredi erişimi ve düşük finansal sistem istikrarı (kötü) ile ilişkilendiriliyor. Böylece banka rekabetini kısıtlayan politikalar (yabancı katılımına bariyerler ve bankacılık kaynaklarına doğrudan devlet kontrolü şeklindeki düzenlemeler) kötü sonuçlar ve düşük ekonomik performans anlamına geliyor.

Fakat, bir bankacılık krizinden sonra ekonomiyi tekrar sağlığına kavuşturma amacıyla olduğu gibi devlet kontrolünün yararlı olabileceği koşullar da olabilir.

İngiltere Southampton Üniversitesi'nde uluslararası bankacılık alanında profesör olan Richard Werner, bankaların gereğinden sık şekilde kurtarılması ve kriz sonrası sermayenin yeniden değerlendirilmesini fakat anlaşılır şekilde riskten kaçınıyor ve borç vermiyor olmalarını eleştiriyor. Böylece ekonomi, en çok ihtiyaç duyduğu anda kredi bulamıyor. Werner, bankaların kredi yaratıcısı olma şeklindeki özel rollerinin her hangi bir bankacılık reformunda dikkate alınması gerektiğini söylüyor ve hükümetlerin bu tür krizleri önlemek için erkenden müdahale etmesi gerektiğini, aksi takdirde bu bankaların Merkez Bankası'nı kredi yaratıcı olarak kullanarak yeni borçlar yapmalarını garantilemesi gerekeceğini vurguluyor.

Bu, IMF'nin ortadoks politikalarına ve bankaların ve banka borçlanmasının yapısı ve rolü hakkındaki mevcut bir çok görüşe karşı. Ortodoksi ile hükümetin gerçekte yaptıkları birbirinden çok farklı. Örneğin Hong Kong Para Otoritesi, 1997'de varlık fiyatlarını yüksek tutmak ve bankaları finansal krizden korumak için Hong Kong Borsası'ndan hisseleri satın aldı. Japonya Merkez Bankası da kriz zamanlarında bankaların hisse senedi portföylerinin değerini desteklemek için son 10 yılda bir çok fiyat tutma işlemine öncü oldu.

Bir derecelendirme kuruluşu olan Fitch tarafından son 10 yılda yapılan banka zararları ile ilgili bir analiz, bir çok bankanın iflas etmesine rağmen, çok azının borçlarını

ödeyemediğini gösteriyor. Bunlar genellikle kendi hükümetlerince desteklenmekte veya temerrütten kaçınmak için başka yollarla kurtarılmaktalar. Fitch'in grafiklerine göre, bankalar iflas ettiklerinde temerrüde düşme olasılığı olduğu durumdan 11 kez daha fazla desteklendiği gibi, banka dışı şirketlerin iflas etmesi veya temerrüt durumuna kıyasla da 2 katı kadar desteklenmektedir. Bu sayede belki, İtalya ve Hindistan gibi ülkelerin daha güçlü hale gelene kadar, bankacılık sistemlerini, yabancı kontrolünden korumaya çalışmaları anlaşılabilir. Çoğunlukla yabancı bankalara açık olan ülkeler, ulusal faizleri artıracak bir veya daha fazla bankaya sahiptir. Bankacılık modeli ister açık olsun ister kısıtlı olsun, düzenleyiciler, bankaların sıkıntıya düşmesini istemez, iflas ve temerrüde karşı dirençli ve yeterli sermayeye sahip olmasını ister.

Fakat sermaye yeterliliği aşırı yüksek olabilir mi? Bir sonraki makalede açıklandığı gibi, bazıları aşırı güçlü bankacılık sisteminin başka alanlarda kullanılabilecek olan ekonomik kaynakları emeceğini düşünmektedir.

HAÇLI KALELERİ

Zapt edilemez bankalar, tehlikesini de beraberinde getirir.

Zengin ülkelerin denetçilerinin BASEL kurulu tarafından yönlendirilen banka düzenleyicileri son 20 yılı bankacılık sistemini inşa etmeye çalışarak geçirdiler. 1980'lerin ortasında bunun için bir sebepleri vardı: Bankaların sermayeleri ciddi şekilde yetersizdi ve herhangi bir problem tüm finansal sistemi tehlikeye sokabilirdi.

Basel Kurulu iyi bir iş yaptı. 1990'ların ortalarına kadar dünyadaki çoğu banka düzenleyicisi, *Cooke Ratio* olarak bilinen sermaye varlık oranını, %8 düzeyine getirmeye zorladı. Yıllar sonra bu oran, farklı sermaye türleri, farklı varlıklar ve risk düzeylerini dikkate almak amacıyla rafine edildi. Ancak, temel prensip hala aynı: Bankanın beklenmedik şoklara karşı kullanabilecek kadar bir sermayesi olmalı. Düzenleyiciler, derecelendirme kuruluşları, hisse senedi analistleri ve ekonomistler banka sermayesini, bankanın sağlığı için önemli bir tedbir olarak görüyorlar. Basel Kurulu'nun yeni risk tabanlı sermaye çerçevesi Basel 2, sermayenin nasıl tahsis edildiği ve çeşitli risklere karşı ne kadar sermaye ayrıldığı ile ilgili. Kısaca, Basel düzenleyicileri kazandılar: Bankaların güçlü olduğundan ve daha da güçleneceğinden emin oldular.

Başkasının Problemi

Ancak, ortaçağ mühendisleri gibi, kendi şatolarına gereğinden fazla konsantre olup çevredekilerle yeterli derecede ilgilenmeyebilirler. Finansal sistemdeki bazı ekonomist ve uzmanlar, daha geniş bir bakış açısı geliştirmeye başladılar. Bunlar, dünya finansal sistemini, hükümetler, bankalar, menkul kıymet şirketleri, emeklilik fonları, yatırım fonları, hane halkı kesimi ile birlikte biosfere benzetiyorlar. Eğer bu biosfer içindeki finansal risk atlanır veya başka bir risk alıcı grubu tarafından uzaklaştırılırsa tamamen ortadan kalkmaz; başka bir risk alıcı tarafından sistemde başka bir yere taşınır.

Son 20 yılda bankalar, riski dağıtma konusunda artan şekilde yetenek kazandılar. Kullandıkları yöntem, faiz swapi, türev araçları, para birimleri, hisse senedi ve ticari mal vadeli işlemleri (*future*) ve VDMK'i içeriyor. Bu risklerin çoğu, sigorta şirketleri ile emeklilik ve yatırım fonlarının portföylerinde aniden belirdi.

Belki de son 10 yılın en büyük yeniliği, bankaların kredi riskini dağıtmasıydı. Borçları satma veya içerdiği riski kredi türevleri şeklinde aktarma yetenekleri, bankaların iş yapma şekli haline geldi. Geçmişte kredi riski, bir çok bankanın batma nedeni oldu. Bankalar, en iyi dönemlerinde verdikleri borçları artırdı ve daha sonra kredi çatırtısı nedeniyle borç ile yaşamak zorunda kaldılar. Fakat artık böyle değil.

Peki biosferin kredi riskinin büyük kısmını elinde tutan bölümü olan bankalar, bunu başka birine aktarırsa ne olur? IMF Uluslararası Sermaye Piyasası Departmanı yakın zamanda bu soruyu sigorta şirketleri, emeklilik fonları ve hane halkı üzerinde yaptığı bir dizi çalışma ile araştırdı. Sigorta çalışması, daha ziyade hayat sigortası şirketlerinin etkileriyle ilgilendi ve Hayat sigortası endüstrisinin zaten borç, şirket tahvili ve kredi türevleri şeklinde kredi riskinin büyük kısmını elinde tuttuğunu ve daha fazlasına da açık olduğunu ortaya koydu. Ancak, bu çalışmaya göre sigorta şirketlerinin de bankalar gibi kendi bilançoları üzerindeki riski azaltma konusunda ustalaşmaya başladıklarını ortaya çıkardı. Bu tür risk, daha az bilgili kişilere yani, poliçe sahipleri ve hane halkına aktarılmaya devam edecek gibi görünüyor.

Emeklilik çalışması ise emeklilik fonlarının varlıklarını hisse senedi yerine tahvile yatırdığını gösterdi.

Hane halkı üzerindeki son çalışma, aslında bunların, finansal sistemin aşağıda sayılan risklerini daha fazla taşıdığı sonucuna ulaştı. Bu riskler:

- Piyasa riski
- Enflasyon riski
- Operasyonel risk
- Uzun vade riski

Hanehalkı bu risklerin çoğunu yüklenirken, değişken faizli tahviller, kredi bağlantılı tahviller(credit linked bonds) gibi karmaşık finansal araçlar kullanır. Risk transferi sürecinin zararlı maddelerin çoğunu eleyeceğini ve hanehalkına sabit bir değer birikimi bırakacağını düşünmek güzel olacaktır ancak bunun tersinin gerçekleşmesi daha muhtemeldir. Bankalar, daha sonra menkul kıymetleştireceği en düşük riskleri varlık sepetine atmazlar. Derecelendirme kuruluşları da her bir derece bandı içinde bireysel kredilerin nitelik farklılıklarını önemsemeyen bu varlık havuzlarını derecelendirme yoluyla bu sürece yardımcı olurlar. Bir IMF çalışmasına göre, derecelendirme kuruluşlarına, sistematik olarak önemli olan piyasaları ilk olarak izleme konusunda güvenilmemelidir.

Hane halkının bankaların bu tür tekliflerini değerlendirecek zaman ve yetenekleri yoktur; ayrıca finansal danışmanlarla fon yöneticileri, karmaşık finansal ürünleri açıklama hakkında deneyim sahibi de değildir. Araştırma, daha ziyade politika yapımcıların Hane halkına finansal risk yönetimi üzerine eğitim ve tavsiye vermesi umudu ile sonuçlanmaktadır.

Peki bu piyasa yapımcıları kimdir? Düzenleyicilerin ilk önceliği, bankalarının güvenliği ve sağlamlığıdır. Eğer hükümetleri tarafından zorlanırlarsa, o takdirde bankacılık sistemi ve ilgili sermaye piyasalarının kamu politikası işlevine de bakarlar. Ancak çok az düzenleyici, bu finansal zincire bakıyor: tasarruflular, perakende bankalar, yatırım fonları, borç alanlar ile borç verenler, sermaye piyasaları, emeklilik fonları, sigorta şirketleri ve tekrar tasarruflular ve tüketiciler.

Son 20 yıl, piyasa güçlerinin, olabilecek her tür suistimal için kotalardan veya 5 yıllık planlardan daha adil bir varlık dağıtım aracı olduğunu gösteriyor.

Banka müfettişleri, derecelendirme kuruluşları, borsalar, elektronik ticaret platformları ve varlık yöneticileri sadece kendilerini güçlendirmeye izinli olmamalı; düzenleyiciler düzenledikleri tüzel kişi ve piyasaların varlıkları olabildiğince adil dağıtıp dağıtmadığını kendi kendilerine sormalılar. Piyasalar kusursuz Şekilde etkin değil, bilgi ve fiyatlar finansal biosfer içinde aleni bir Şekilde dolaşmıyor. Fakat, İtalya ve Hindistan'daki gibi yapay bariyerleri sürdürmek, ancak geçici bir çözüm olabilir: KüreselleŐme akımı, bankaların özel doğaları ve finansal sistem içindeki rollerinden dolayı geriye bir bakiye kalacak olsa da, bu bariyerleri zaman içinde yıkacaktır. Finansal düzenleyiciler, düzenledikleri çevreler tarafından ele geçirilme riskine karşı da savunma yapmalıdır.

Her Őeyden önce, çoğu ekonominin bel kemiği olan küçük girişimciler ile tüketiciler ya kendine ait ya da iyi organize olmuş uzman grupların desteği ile yeni bir ses bulmalılar. Bu tür uzman gruplar, finansal sistemin nasıl işlediği, teknik ve politik olarak nasıl değiştirilebileceği hakkında deneyimi olan insanlardan oluşmalıdır. Ancak, bu tip insanları bulması, kendilerine fazla para ve değer veren kurumlar tarafından istihdam edilmiş olduklarından zordur.

Atlantiğin iki yanında iki umut işiği var:

- Tüm kusurlarına karşın kendi içinde rekabetçi ve değişimi gerçekleştirecek Şekilde açık görüşlü olan bölümlenmiş Amerikan Düzenleyici Sistemi
- Avrupa'da geniş bir ekonomik alana hizmet edecek bir finans piyasası oluşurmaya yönelik süre giden çalışma